

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Alice Chlaňová

ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU ZPŮSOBENOU VADNÝM VÝROBKEM

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 16. prosince 2008

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 17. 12. 2008

.....
Alice Chlaňová

Obsah:

1. Úvod.....	1
2. Úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v českém právním řádu.....	3
2.1. Historie vzniku zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.....	7
2.2. Důsledky přijetí speciální právní úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.....	8
2.3. Základní prvky odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.....	12
2.4. Pojem škoda.....	14
2.5. Pojem výrobce.....	19
2.6. Pojem výrobek.....	22
2.7. Pojem vada výrobku.....	25
2.8. Vymezení liberačních důvodů.....	29
2.9. Spolupůsobení třetí osoby.....	34
2.10. Společná odpovědnost výrobců.....	35
2.11. Zákaz vyloučení nebo omezení povinnosti náhrady předem..	36
2.12. Promlčení a prekluze.....	38
2.13. Postavení zákona o odpovědnosti za výrobek v českém právním řádu.....	41
2.14. Případy vyloučení aplikace zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.....	47
2.15. Účinnost zákona o odpovědnosti za výrobek.....	48
3. Úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v návrhu nového občanského zákoníku.....	49
4. Úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v evropském právu.....	51
5. Závěr.....	54
6. Seznam použité literatury.....	57
7. Seznam použitých právních předpisů a judikatury.....	61
8. Seznam ostatních zdrojů.....	63
9. The liability for damage caused by defect of a product.....	64

1. Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám jedním z nástrojů politiky na ochranu spotřebitele, již považuji v době otevřeného trhu a volného pohybu zboží v rámci Evropské unie za velmi důležitou a potřebnou. Je jím odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku, která je s účinností od 1. června 1998 upravena zvláštním zákonem č. 59/1998 Sb., ve znění zákona č. 209/2000 Sb. Hlavním smyslem tohoto občanskoprávního institutu je významným způsobem rozšířit dosavadní ochranu spotřebitele, tvořenou zejména veřejnoprávní úpravou zakotvenou především v zákoně č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, v zákoně č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a dalších.

Na rozdíl od obecné úpravy odpovědnosti za škodu obsažené v občanském zákoníku, kterou se daná oblast řídila do přijetí této speciální úpravy, je jedním ze základních principů zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku objektivní odpovědnost výrobce, což situaci spotřebitele v případě uplatňování nároku na náhradu škody usnadňuje. Hlavním účelem zákona je tedy reálnou hrozbou případného postihu, který by mohl mít pro výrobce závažné důsledky, jej motivovat k tomu, aby na trh uváděl pouze bezpečné výrobky. Zároveň působí na spotřebitele, aby (pokud chce svůj nárok na náhradu případné škody uplatnit úspěšně) používal výrobek pouze v souladu s informacemi poskytnutými výrobcem, tzn., aby dodržoval přiložené návody a instrukce výrobce k použití výrobků a zdržel se užívání, které by mohlo škodu způsobit.

Ve své diplomové práci jsem se pokusila pojmout zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem ze všech základních hledisek. Zabývám se v ní tedy zejména okolnostmi, za kterých byla speciální úprava přijata, jaké způsobilo její

zakotvení do českého právního řádu důsledky pro spotřebitele, ale také pro výrobce, dále je zde hodnocen její soulad s evropskou úpravou, ze které česká právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku vychází, a stručně je nastíněn také její pravděpodobný vývoj, zejména s ohledem na probíhající práce na rekonstrukci občanského práva. Samozřejmostí je také podrobný rozbor jednotlivých ustanovení a snaha o uvedení judikatury, která poskytuje výklad některých sporných pojmů (vzhledem k tomu, že na našem území není možné o rozsáhlejší judikatuře hovořit, byl použit výklad podaný Evropským soudním dvorem). Také se okrajově zmiňují o obecné úpravě odpovědnosti za škodu a odpovědnosti za vady, jež jsou obě obsaženy v občanském zákoníku, zejména z hlediska jejich vztahu k institutu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku a zhodnocení výhod, které nová úprava spotřebitelům přinesla.

2. Úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v českém právním řádu

Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku je upravena zvláštním zákonem č. 59/1998 Sb. s účinností od 1. června 1998, ve znění zákona č. 209/2000 Sb. s účinností od 1. září 2000. Tento právní předpis je jedním z mnoha, kterými se ČR přibližuje právnímu stavu kompatibilnímu s právem členských zemí EU. Představuje implementaci směrnice 85/374/EHS ve znění směrnice EU/1999/34 do českého právního řádu, která se vztahuje pouze na odpovědnost výrobce za škodu způsobenou vadou výrobku.¹ Ačkoliv jde o poměrně stručný právní předpis, jedná se o normu mimořádného významu, což ostatně zdůraznila i vláda ČR v důvodové zprávě.

Smyslem úpravy provedené zákonem č. 59/1998 Sb. je rozšířit významným způsobem dosavadní soukromoprávní ochranu spotřebitele. Vyšší úroveň ochrany se spotřebiteli zajišťuje zejména zvýšením požadavků na kvalitu a bezpečnost výrobků a ochranou proti výrobcům, zejména v tom ohledu, aby jimi na trh nebyly dodávány výrobky, které nejsou bezpečné. Na výrobce jsou tak kladeny vyšší nároky, zejména jsou povinni využít při výrobě všech vědeckotechnických poznatků tak, aby zajistili bezpečnost svého výrobku, jsou povinni informovat spotřebitele o účelu, ke kterému je výrobek určen, a o způsobech jeho užívání a údržby. Zároveň tento institut představuje důležitý doplněk celkové veřejnoprávní ochrany spotřebitele zakotvené především v zákoně o ochraně spotřebitele č. 634/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v zákoně o obecné bezpečnosti výrobků č. 102/2001 Sb., v zákoně o technických požadavcích na výrobky č. 22/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů (včetně vládních nařízení vydaných na základě

¹ Neupravuje tedy odpovědnost dodavatele za vadně poskytnutou službu, neboť návrh připravované další směrnice se pro odpor členských států zatím neuskutečnil.

tohoto zákona), jakož i v některých dalších zákonech (např. v zákoně o potravinách a tabákových výrobcích č. 110/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů, aj.)²

V době přijetí tohoto zvláštního zákona se poměrně značná pozornost věnovala otázce, zda soukromoprávní odpovědnostní úprava tohoto druhu má být zahrnuta do zvláštního samostatného zákona s podpůrnou působností občanského zákoníku (jak je to řešeno např. v SRN či na Slovensku) anebo zda má být vzhledem k majetkoprávní povaze této materie implementována přímo do občanského zákoníku jako jeden z jeho zvláštních případů odpovědnosti za škodu (tento způsob úpravy je použit např. v Holandsku). Ve vyspělých právních řádech je tato otázka řešena oběma způsoby (převažuje však řešení uvedené na prvním místě).

Nakonec bylo přijato řešení upravit tuto problematiku zvláštním zákonem. Argumentace podporující toto řešení vycházela především z názoru, že zařazení zkoumané materie do systému platného občanského zákoníku, který již v současné době tvoří ze systematického hlediska poměrně nesourodý celek, by ještě více zkomplikovalo jeho celkový systém, jmenovitě systém úpravy náhrady škody. Navíc úprava odpovědnosti za tuto škodu by vedla v části vyhrazené náhradě škody nutně k určitým disproporcím ve vztahu k již existujícím skutkovým podstatám odpovědnosti. To vše nakonec vedlo k závěru zvolit zvláštní samostatný zákon s tím, že tento zákon občansko-majetkové povahy nemusí upravovat otázky, u kterých lze podpůrně aplikovat občanský zákoník jako základní občanskoprávní předpis (např. otázky náhrady škody na zdraví a při úmrtí podle §110 a 112). Připravovaný občanský zákoník počítá s tím, že tento případ odpovědnosti za škodu bude zařazen mezi opravované případy zvláštní odpovědnosti za škodu.³

Skutečnost, že zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou

² Dvořák, J., Švestka, J., Knappová, M., a kolektiv: Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání Praha: ASPI Publishing, 2006

³ Dvořák, J., Švestka, J., Knappová, M., a kolektiv: Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání Praha: ASPI Publishing, 2006

výrobku byl přijat až v roce 1998 však neznámá, že na našem území byli do té doby výrobci zcela nepostižitelní za škody způsobené vadami jejich výrobků. Odpovědní samozřejmě za tyto škody byli, ale jejich odpovědnost vůči spotřebitelům vycházela z obecné úpravy odpovědnosti za škodu obsažené v občanském zákoníku. Ze srovnání těchto dvou úprav pak jednoznačně vyplývá závěr, že od 1. června 1998, kdy nabyl zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku účinnosti, se na výrobce užívá výrazně přísnějších měřítek.

Nutno však podotknout, že i po přijetí této speciální úpravy je dána možnost volby poškozené osobě, zda bude uplatňovat svá práva podle zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku nebo dá přednost obecné úpravě obsažené v § 420 a násl. občanského zákoníku. S ohledem na skutečnost, že speciální úprava výrazně usnadňuje procesní situaci spotřebitele, je jistě správné přiklonit se k názoru, že k této obecné úpravě se uchýlí zejména a hlavně v případech, které nejsou pokryty speciální úpravou - její omezení je dáno např. stanovením dolního limitu vzniklé škody pro uplatnění nároku, nebo podmínky, že vadný výrobek musí určen a užíván převážně k jiným než podnikatelským účelům.⁴

Souběžně s právem na náhradu škody vzniklé v příčinné souvislosti s vadností věci lze nezávisle s ním uplatnit také právo z vadného plnění. Tyto nároky jsou tedy rozlišovány jako dvě samostatná práva, předpoklady vzniku těchto práv z obou forem odpovědnosti, jejich obsah, funkce, způsob uplatnění i promlčení jsou různé. V případě že spotřebiteli vznikne v důsledku poskytnutí vadného předmětu plnění navíc i další majetková újma v podobě škody, může poškozená osoba vůči podnikateli, jenž jí plnění poskytl, uplatňovat samostatně jak právo z odpovědnosti za škodu, tak i právo z odpovědnosti za vady. Důležité je však

⁴ Úprava v občanském zákoníku dává dvě možné alternativy, které umožňují odpovědnou osobu postihnout - jednak na základě toho, že prodávající porušil plněním vadného předmětu plnění svou smluvní právní povinnost plnit řádně, konkrétně tedy bez vad, jednak na základě porušení mimosmluvní zákonné odpovědnosti - předcházení hrozícím škodám.

zdůraznit, že to, co tvořilo obsah práv z odpovědnosti za vady, která již zanikla, ať již z důvodu, že nebyla odpovědné osobě včas oznámena, či u nich marně uběhla lhůta k jejich uplatnění u soudu, však není možné s úspěchem uplatnit na základě práva z odpovědnosti za škodu. Zákon nepřipouští obcházení ustanovení odpovědnosti za vady.

Jedním ze základních principů nové speciální úpravy je objektivní odpovědnost výrobce za vzniklou škodu. Důvodem pro její zavedení je skutečnost, že koncepce zavinění není pro řešení otázky rozdělení rizik spojených s moderní technickou výrobou vyhovujícím kritériem. Spotřebitel by totiž zřídka unesl důkazní břemeno, neboť zpravidla nemá přístup k relevantním informacím a výrobnímu procesu. Výrobci je zpravidla umožněno zahrnout nezbytné výdaje spojené s tímto principem, tj. pojistné za pojištění pro tento druh odpovědnosti, do celkových výrobních nákladů, které jsou pak promítnuty do tržní ceny výrobku. Evropská směrnice k tomuto principu zdůrazňuje, že odpovědnost výrobce zůstává nedotčena skutky nebo opomenutími jiných osob, které přispěly ke vzniku škody, spolupůsobení třetích osob (často i poškozené osoby) nedbalostí je však bráno do úvahy pro snížení nebo vyloučení rozsahu odpovědnosti výrobce. Nutno také dodat, že směrnice stejně jako český zákon zakotvuje možnost liberace, tzn., že stanoví taxativní výčet důvodů, jejichž prokázání umožní výrobcí zprostit se povinnosti vzniklou škodu nahradit.

Dalším základním principem, který je jistě velkým přínosem pro postavení spotřebitele, je koncepce, kdy povinnost k náhradě škody vznikne mezi poškozeným na straně jedné a výrobcem na straně druhé přímo ze zákona (ex lege), tedy mezi subjekty, mezi nimiž zpravidla nebude přímý smluvní vztah.

2.1. Historie vzniku zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

V České republice se objevila potřeba zavedení právního institutu odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem po roce 1989, v souvislosti s přechodem od centrálně řízené ekonomiky na tržní hospodářství.

První vládní návrh zákona o odpovědnosti za škody způsobené vadami výrobků byl vypracován již 25. 10. 1995. Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR a obsahoval návrh třinácti ustanovení. Následoval podrobněji rozpracovaný druhý vládní návrh zákona, který v podstatě představoval zpřesněnou a rozšířenou verzi prvního návrhu a navrhoval znění šestnácti paragrafů. Poslanecké sněmovně České republiky byl však předložen až třetí vládní návrh zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou „vadností“ výrobku, a to 26. 6. 1997.⁵

V tomto vládním návrhu se objevuje poprvé termín „vadnost“ výrobku, který měl bezpochyby odlišit běžně užívaný obsah termínu vada v českém právním řádu od „vadnosti“ ve smyslu institutu odpovědnosti za výrobek. Do konečné verze však tento pojem použit nebyl. Poslanecké sněmovně předložený vládní návrh zákona byl podstatným zestručněním vládních návrhů předcházejících a obsahoval návrh celkem jedenácti paragrafů. Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku ze dne 5. března 1998 č. 59/1998 Sb. byl publikován v částce 25 Sbírky zákonů České republiky, která byla rozeslána 30. března 1998. Vzhledem k ustanovení § 12 tento zákon nabyl účinnosti prvním dnem třetího kalendářního měsíce po dni jeho vyhlášení, tj. 1. června 1998.⁶

⁵ Kratochvíl M.: Návrh zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadností výrobku, Magazín ČSN, číslo 10/1997

⁶ Honcová R.: Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku. Odpovědnost za výrobek, Brno, 1999

2.2. Důsledky přijetí speciální právní úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

Zákon č. 59/1998 Sb. z velké části recipuje ustanovení směrnice Rady ES č. 85/374/EHS, její články však přizpůsobuje systematické a tradicím našeho právního řádu. Touto koncepcí je nejen zajištěna náhrada a postih vzniklých škod, ale především vzniká účinný motivační tlak na výrobce ve smyslu výroby bezpečných výrobků, což v širších souvislostech umožní postupný odklon od státem prováděné regulace chování jednotlivých subjektů na trhu prostřednictvím kontroly a inspekce. Sankce, které mohou být uloženy orgány kontroly a inspekce nejsou dostatečně motivující ve srovnání s plněním, ke kterému může dojít v rámci odpovědnosti za výrobek.⁷

Přijetím této právní úpravy se tedy především zlepšilo postavení spotřebitele, zvýšily se na něj však požadavky v tom směru, aby výrobky užíval obvyklým způsobem k určenému účelu a v souladu s návodem a instrukcemi výrobce.⁸

Podle důvodové zprávy k zákonu č. 59/1998 Sb. „bude praktický význam navrhované úpravy spočívat spíše v přinucení výrobce – pokud se bude chtít vyhnout citelným finančním postihům – uvádět na trh pouze bezpečné výrobky a tedy zajistit jakost jejich provedení v celém rozsahu produkce a dále řádně informovat spotřebitele o způsobu použití výrobku a okolnostech, za nichž může být bezpečně používán. Výrobce bude proto nucen ve vlastním zájmu poskytovat tyto informace co nejúplněji a nejsrozumitelněji a současně zabezpečit, aby se tyto informace (návod, instrukční knížky atd.) skutečně dostaly až ke spotřebiteli.“

Základní předností zákona je, že spočívá na principu

⁷ Dršťák I.: Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadností výrobku, Zpravodaj Technické inspekce, číslo 4/1997

⁸ Tržický J.: Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v praxi, Magazín ČSN, číslo 9/1998

jednotného režimu přísné mimosmluvní (deliktní) objektivní odpovědnosti výrobce za škodu způsobenou vadnou výrobku, tzn., že ke vzniku odpovědnosti výrobce se v těchto případech nevyžaduje jeho zaviněný protiprávní úkon. Tato právní úprava má své přednosti jak z hlediska výrobce, tak spotřebitele.

Výrobce přísná objektivní odpovědnost za výrobky jak na tuzemském, tak zahraničním trhu pobízí k tomu, aby v rámci výrobního procesu vytvářel co nejúčinnější záruky (věcné i personální) pro bezpečnost výrobků a tak předcházel následným – pro něj leckdy citelným – majetkovým postihům.⁹ Přísná objektivní odpovědnost zároveň motivuje výrobce k tomu, aby spotřebitele řádně, tj. úplně a srozumitelně informovali o tom, jakým způsobem má výrobky používat, aby zůstaly bezpečnými.

Spotřebiteli přísná objektivní odpovědnost výrobce naopak v první řadě zajišťuje jako slabší straně potřebnou zvýšenou právní ochranu. Zjednodušuje a zkracuje řízení (odpadají složité a časově náročně vedené důkazy o vyvinění výrobce), čímž se mj. zmenšuje riziko případného sporu i jeho náklady. Svým způsobem se tím usnadňuje i možnost uzavření smíru. Za této situace zůstává pouze na poškozeném spotřebiteli, aby v případě škody způsobené vadami výrobků své právo na její náhradu aktivně uplatnil podle zásady „iura vigilantibus“.

Přísná objektivní odpovědnost výrobce na druhé straně nevyklučuje, aby i spotřebitel byl stimulován k tomu řádně zachovávat při užívání výrobku předepsané postupy tak, jak vyplývají z návodů, pokynů i instrukcí výrobce; v opačném případě spotřebiteli totiž hrozí, že se buď i on jako poškozený bude

⁹ Podnikatelé musí samozřejmě učinit všechny příslušné kroky, které jsou nezbytné pro bezpečnou výrobu (což ovšem není žádnou novinkou) a pro rizika, která tu i přes veškerou prevenci zůstanou, mohou využít pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. Toto pojištění je v tuzemských poměrech významné, pro zahraniční aktivity je však naprosto nezbytné, zejména z toho důvodu, že požadované náhrady škod se v zahraničí pohybují ve zcela jiných finančních rozměrech než v tuzemsku, v zámoří je rozdíl ve výši náhrady škody dokonce řádový. Je přirozené, že výrobce v souvislosti s takto rozloženým rizikem bude usilovat o to zahrnout pojistné placené za pojištění této odpovědnosti do vlastních nákladů; realizace tohoto záměru se tím promítne do výrobcovy kalkulace cen, čímž se riziko škod ve svých konečných důsledcích rozloží na všechny.

spolupodílet na rozdělení (repartici) náhrady škody, případně mu její náhrada nebude přiznána vůbec.

Z povahy této mimosmluvní přísně objektivní odpovědnosti výrobce vyplývá, že se nevyžaduje existence smluvního vztahu mezi výrobcem a poškozeným spotřebitelem, popř. příslušníkem jeho domácnosti, resp. kteroukoli poškozenou třetí osobou (privity of contract). Předností této úpravy je, že odpovědnost výrobce kryje i případy, kdy osoba poškozená vadou výrobku není vůči výrobcu v žádném smluvním vztahu (např. již zmíněný příslušník domácnosti spotřebitele - kupujícího, popř. náhodný kolemjdoucí či jiná třetí osoba). Takto provedenou lokalizací odpovědnosti za škodu u toho, kdo má na zajištění bezpečnosti výrobku (ať již přímo ve výrobě či při jeho uvádění do oběhu) největší vliv, tj. u výrobce, je umožněno sledované přiměřené rozložení rizika.

Tímto způsobem zkoumaná zvláštní úprava mění dosavadní nevýhodné postavení spotřebitele ve vztahu k výrobcu, který je profesionálem. Poškozený spotřebitel při této koncepci právní úpravy odpovědnosti prokazuje jen protiprávnost, která spočívá v tom, že byl v rozporu se zákonem stanovenou právní povinností uveden do oběhu vadný výrobek, dále vznik škody i její rozsah (výše) a konečně příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a vzniklou škodou (jejím rozsahem).¹⁰ Zavinění výrobce je v těchto případech nerozhodné. Z toho důvodu se výrobce jako odpovědná osoba nemůže své odpovědnosti zprostit důkazem, že škodu nezavinil (např. tím, že vadu nebo škodu nemohl vůbec předvídat atd.)

Dostatečný, resp. přičitatelný důvod přísné mimosmluvní objektivní odpovědnosti výrobcu tak tvoří již samotný vznik škody,

¹⁰ Někteří zástupci spotřebitelů se stále domnívají, že spotřebitelé jsou i takto stanoveným důkazním břemenem nespravedlivě znevýhodněni. Tato obava pramení zejména z problémů, které byly zaznamenány při dokazování nároků, a to vzhledem k nedostatku právních nebo jiných zdrojů potřebných pro řádné vyšetření, nebo při nemožnosti získat přístup k potřebným informacím. Výrobci a pojišťitelé jsou na druhé straně znepokojeni tím, že jakékoli zmírnění pravidel spojených s důkazním břemenem by mohlo podněcovat k „neoprávněným nárokům“. V některých členských státech EU byly určité obtíže, které mohou mít osoby při dokazování vady, napraveny (např. v Rakousku platí presumpce viny v případě nesplnění smluvního závazku, kdy se důkazní břemeno přesunuje na žalovanou stranu, která musí prokázat, že nepochybila).

která má svou příčinu ve vadě věci, kterou její výrobce vyrobil a zároveň jako vadnou uvedl do oběhu („res ipsa loquitur“).¹¹

¹¹ Dvořák, J., Švestka, J., Knappová, M., a kolektiv: Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání
Praha: ASPI Publishing, 2006

2.3. Základní prvky odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

§ 1

Odpovědnost výrobce za vadu výrobku

Dojde-li v důsledku vady výrobku ke škodě na zdraví, k usmrcení nebo ke škodě na jiné věci, než je vadný výrobek, určené a užívané převážně k jiným než podnikatelským účelům, odpovídá výrobce poškozenému za vzniklou škodu, jestliže poškozený prokáže vadu výrobku, vzniklou škodu a příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a škodou. Výrobce se může odpovědnosti zprostit pouze na základě skutečností stanovených v § 5.

Ustanovení § 1 zákona o odpovědnosti za výrobek nese nadpis: „Odpovědnost výrobce za vadu výrobku“. Tento název základního ustanovení zákona o odpovědnosti za výrobek je však nepřesný a zavádějící. V rámci institutu odpovědnosti za výrobek se nejedná o „odpovědnost za vadu výrobku“, ale o odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku. Odpovědnost za vady obecně je upravena v občanském a obchodním zákoníku. Zákon o odpovědnosti za výrobek však zavádí do českého právního řádu zcela nový, specifický právní institut objektivní odpovědnosti za výsledek, který s klasickými nároky z „vadného plnění“ nemá nic společného a existuje nezávisle na tom, zda mezi poškozeným a odpovědnou osobou existuje přímý závazkový vztah. V rámci tohoto právního institutu navíc typicky nedochází k náhradě škod vzniklých v důsledku vady na výrobku samém a účelem náhrady vzniklé škody není zajištění funkce výrobku, ale jeho bezpečnosti.

Ustanovení § 1 zákona o odpovědnosti za výrobek v aktuálním znění v sobě soustřeďuje základní prvky odpovědnosti za výrobek. Podle věty první § 1 zákona o odpovědnosti za výrobek je založena objektivní odpovědnost výrobce za škodu vzniklou v důsledku vady výrobku.

Věta druhá § 1 pak vymezení této objektivní odpovědnosti konkretizuje v tom smyslu, že se nejedná o odpovědnost absolutní, protože obsahuje odkaz na § 5 zákona o odpovědnosti za výrobek,

který vymezuje liberační důvody odpovědnosti za výrobek.¹²

¹² Lábíková R.: Obecná bezpečnost výrobků. Technické požadavky na výrobky. Odpovědnost za výrobek, Brno, ISBN 80-210-2766-5, Masarykova univerzita v Brně, 2001

2.4. Pojem škoda

Zákon o odpovědnosti za škodu se shoduje se směrnicí o odpovědnosti za škodu v tom, že za škodu považují škodu způsobenou smrtí nebo poškozením zdraví. K rozdílům dochází u vymezení škod věcných. Shoda je u věcných škod mezi směrnicí a zákonem pouze v tom, že za věcnou škodu ve smyslu odpovědnosti za výrobek není považována škoda na vadném výrobku samotném. Směrnice pak dále věcné škody definuje jako zničení části majetku, která se běžně užívá pro osobní potřebu nebo spotřebu a která byla užívána poškozenou osobou převážně pro její potřebu nebo spotřebu. Český zákon o odpovědnosti za výrobek pak jako škodu na věci určené a užívané převážně k jiným než podnikatelským účelům.¹³ Formulace použitá v českém zákoně o odpovědnosti za výrobek dle mnohých názorů neodpovídá zcela smyslu směrnici předpokládané úpravy.

Určité problémy pak působí vymezení minimální hranice věcných škod. Směrnice do své působnosti zahrnuje věcné škody „s hodnotou ne nižší než 500 euro“, tzn. věcné škody ve výši právě 500 euro a vyšší.

Pokud jde o úpravu v českém zákoně o odpovědnosti za škodu, je obsažena v ust. § 6, který byl zákonem č. 209/2000 Sb. novelizován a následně vstupem České republiky do Evropské unie nahrazen § 6a. Původní znění ust. § 6 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem znělo: „V případě škody na věci odpovídá výrobce za vzniklou škodu, pokud přesáhne 5000 Kč.“ Z důvodové zprávy k návrhu zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem vyplývá, že stanovení dolní hranice škody na věci, jejíž dosažení je podmínkou pro možnost uplatňovat nároky podle tohoto zákona, omezuje rozsah řešených škodných případů. Uvedená hranice má napomoci vypořádat drobné újmy přednostně dohodou mezi poškozeným

¹³ Lábíková R.: *Obecná bezpečnost výrobků. Technické požadavky na výrobky. Odpovědnost za výrobek*, Brno, ISBN 80-210-2766-5, Masarykova univerzita v Brně, 2001

a povinnou osobou – tedy mimosoudně. Pokud jde o porovnání souladu úpravy v komunitárním právu, v důvodové zprávě je uvedeno, že částka, která je stanovena jako dolní hranice ve směrnici o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem, je v našich podmínkách dosud považována za příliš vysokou, a proto byla v návrhu českého zákona o odpovědnosti za vadný výrobek stanovena částka nižší.¹⁴ Dalším rozporem vedle výše minimální škody je formulace tohoto ustanovení. Zatímco podle ustanovení směrnice je předmětem náhrady věcná škoda ve výši 500 euro a vyšší, podle českého zákona o odpovědnosti za výrobek to byla pouze věcná škoda vyšší než 5000 Kč.

Po novelizaci provedené zákonem č. 209/2000 Sb. obsahuje zákon o odpovědnosti za výrobek následující formulaci: „Výrobce je povinen nahradit škodu na věci, za kterou odpovídá, jen v částce převyšující částku 5000 Kč.“ Ohledně tohoto znění se vyskytuje řada úvah a názorů, které řeší otázku, zda toto ustanovení zakládá spoluúčast poškozeného ve výši 5000 Kč u škod přesahujících částku 5000 Kč. Pokud jde o právní úpravu v jiných členských státech Evropské unie, ust. § 11 německého zákona o odpovědnosti za výrobek jednoznačně stanovuje, jak svým nadpisem, tak také obsahem, že poškozený v případě škody na věci „nese podílovou účast na náhradě škody (podílí se na náhradě škody) až do výše 1125 DM. Ust. § 2 rakouského zákona o odpovědnosti za výrobek stejně jednoznačně stanovuje, že u škod věcných je hrazena pouze jejich 7900 ATS přesahující část¹⁵. V obou státech je tedy jasně stanovena spoluúčast poškozeného částkou přibližně 500 euro. V některých jiných členských státech, jako např. v Nizozemí a Velké Británii, je prahová hodnota považována za minimální částku, takže v případě, že je nárok na náhradu škody vyšší, vyplatí se plné odškodnění.

¹⁴ V původním návrhu zákona byla dolní hranice škody na věci určena částkou 2000 Kč, nakonec byla zvýšena na částku 5000 Kč, která byla určena s ohledem na cenové podmínky a výši minimální mzdy v České republice v době projednávání zákona o odpovědnosti za výrobek.

¹⁵ Honcová R.: Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku. Odpovědnost za výrobek, Brno, 1999

Pokud jde o úpravu v českém právním řádu, jak už bylo uvedeno výše názory na výklad ust. § 6 se různily, navíc v českém právním prostředí nebyla ani judikatura, která by tato různá stanoviska sjednotila. Vstupem České republiky do Evropské unie se stalo účinným ust. § 6a, dle kterého je výrobce povinen nahradit škodu na věci, za kterou odpovídá, jen v částce převyšující částku vypočtenou z 500 eur kurzem devizového trhu vyhlášeným ČNB dnem, kdy škoda vznikla, nebo kdy byla zjištěna.¹⁶ Ze znění tohoto ustanovení již spoluúčast poškozeného jednoznačně vyplývá.

Určením minimální hodnoty škody způsobené vadným výrobkem, aby bylo možno ji s úspěchem uplatnit u soudu, se také zabývá rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 25. 4. 2002 sp.zn. C-154/00. Článek 9 písm. b) směrnice o odpovědnosti za výrobek stanoví hranici ve výši 500 euro. Řecká republika tuto prahovou hodnotu do svého právního řádu nezavedla, zejména z důvodu nesouladu se zásadami řeckého práva. Dle názoru řecké vlády musí být směrnice vykládána s ohledem na rostoucí význam ochrany spotřebitele ve Společenství, o kterém svědčí také čl. 153 Smlouvy o ES. Znění článku 13 směrnice, který obsahuje pojem „práva“ potvrzuje, že účelem směrnice nebylo zabránit dosažení vyšší úrovně vnitrostátní ochrany. Evropský soudní dvůr však konstatoval, že směrnice neobsahuje žádné ustanovení výslovně opravňující členské státy k přijetí nebo ponechání si striktnějších ustanovení v otázkách, které upravuje, k zajištění vyšší ochrany spotřebitele. Možnost odchylek, o kterých sama směrnice hovoří, se vztahuje pouze na otázky výslovně v ní uvedené a je úzce definována. Z toho vyplývá, že směrnice harmonizuje v otázkách, které upravuje, právní a správní předpisy členských států v plném rozsahu.

Další otázkou také zůstává, jaký režim platí pro škody na zdraví, usmrcení a pro kombinaci těchto škod se škodami věcnými. Škody na zdraví i životě (usmrcení) osob jsou hrazeny v plné výši

¹⁶ Dvořák, J., Švestka, J., Knappová, M., a kolektiv: Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání Praha: ASPI Publishing, 2006

a nejsou omezeny ani minimální a ani maximální částkou.¹⁷ Česká republika totiž nevyužila možnost uvedenou v článku 16 směrnice o odpovědnosti za výrobek, která umožňovala členskému státu omezit celkovou odpovědnost výrobce za škodu způsobenou smrtí nebo zraněním osob a způsobenou stejnými okolnostmi u stejné vady minimální částkou 70 mil. euro.

Právo na náhradu škody do 5000 Kč, resp. na jiné věci, než vymezuje § 1, nepřestává být ovšem přijetím této zvláštní úpravy vynutitelným právem poškozeného; toto právo lze vypořádat buď prostřednictvím mimosoudního vyrovnání mezi poškozeným spotřebitelem a odpovědným subjektem, tj. výrobcem, anebo soudně podle obecné občanskoprávní úpravy.

Pokud jde o výši náhrady škody, v případě věcné škody je předmětem náhrady škoda skutečná a ušlý zisk. Podle ust. § 422 odst. 1 obč. z. se věcné škody hradí přednostně v penězích. Není však vyloučena ani restituce in integrum, o náhradu škody uvedením v předešlý stav však musí poškozený sám požádat. Pro určení výše náhrady škody je pak podle ust. § 423 obč. z. rozhodující cena věci v době poškození.

Pokud jde o škody na zdraví a životě osob, tyto jsou hrazeny zásadně v penězích. Peněžní náhrady se poskytují buď jednorázově nebo v podobě renty, tzn. peněžního důchodu. Jednorázově se odškodňují náhrada za ztížení společenského uplatnění a za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti, jakož i náhrada bolestného a náklady spojené s pohřbem. Prostřednictvím renty je poskytována náhrada škody v případě ztráty na výdělků po skončení pracovní neschopnosti a náhrada nákladů na výživu pozůstalým.

Došlo-li ke škodě na zdraví, uplatní se rozdílný právní režim podle toho, zda došlo k poškození zdraví nebo k úmrtí. V případě škody na zdraví jsou předmětem náhrady náklady na léčení, ztráta na výdělků po dobu i po skončení pracovní neschopnosti, bolestné,

¹⁷ Pelikán M.: Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku, Právní rádce, číslo 8/1998

náhrada za ztížení společenského uplatnění a ztráta na důchodu. V případě usmrcení jsou předmětem náhrady náklady spojené s pohřbem a náhrada majetkové újmy pozůstalým v souvislosti se ztrátou živitele - náhrada nákladů na výživu pozůstalých.¹⁸ Výše náhrady škody je pro tyto případy stanovena vyhláškou ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, s účinností od 1. 1. 2002.¹⁹

Otázkou způsobené škody se také zabýval Evropský soudní dvůr - čl. 9 směrnice hovoří o škodě způsobené smrtí nebo úrazem a poškození nebo zničení majetku (musí se jednat o majetek v hodnotě vyšší než 500 euro, určený a používaný pro osobní potřebu nebo spotřebu). Určení přesného obsahu těchto pojmů je ponecháno na vnitrostátních zákonodárcích, přesto musí být pro tyto dva druhy škody zajištěna úplná a řádná náhrada pro osoby poškozené vadným výrobkem. Evropský soudní dvůr dále určil, že „členský stát nemůže omezit typy hmotné škody, vyplývající z úmrtí nebo úrazu, nebo z poškození nebo zničení jakéhokoli majetku, které mají být nahrazeny. Je poté ponecháno na vnitrostátním soudu, aby určil, do které kategorie škody konkrétní případ spadá. Zároveň však bylo zdůrazněno, že „vnitrostátní soud nemůže zcela odepřít přiznání náhrady škody podle směrnice, jsou-li další podmínky odpovědnosti splněny, z důvodu, že není utrpěná škoda takové povahy, aby odpovídala jakékoli výše uvedené kategorii“.

¹⁸ Bičovský J., Holub M.: Náhrada škody podle občanského, obchodního, pracovního a správního práva, 2. aktualizované vydání, Praha, Linde Praha a.s., 1997

¹⁹ Lábíková R.: Obecná bezpečnost výrobků. Technické požadavky na výrobky. Odpovědnost za výrobek, Brno, ISBN 80-210-2766-5, Masarykova univerzita v Brně, 2001

2.5. Pojem výrobce

§ 2 Výrobce

Výrobce se pro účely tohoto zákona rozumí

- a) výrobce konečného výrobku, suroviny nebo součásti výrobku, jakož i osoba, která uvede na výrobku své jméno, ochrannou známku nebo jiný rozlišovací znak
- b) každá osoba, která v rámci své obchodní činnosti doveze výrobek za účelem prodeje, nájmu nebo jiného způsobu užití; tím není dotčena odpovědnost výrobce podle písm. a)
- c) každý dodavatel výrobku za podmínky, že nemůže být určen výrobce podle písm. a), pokud ve lhůtě jednoho měsíce od uplatnění nároku na náhradu škody nesdělí poškozenému totožnost výrobce podle písm. a) nebo osobu, která mu výrobek dodala; totéž platí v případě dovozu, pokud není známa osoba, která výrobek dovezla podle písm. b), i když je výrobce podle písm. a) znám

Pojem výrobce je v zákoně o odpovědnosti za výrobek upraven v § 2, který doznal po novelizaci provedené zákonem č. 209/2000 Sb. některých změn. Původní znění označuje na prvním místě za výrobce toho, kdo výrobek vyrobí nebo na výrobku uvede své jméno, ochrannou známku nebo jiný rozlišovací znak. Po novelizaci se výrobcem rozumí zejména výrobce konečného výrobku, suroviny nebo součásti výrobku, jakož i osoba, která uvede na výrobku své jméno, ochrannou známku nebo jiný rozlišovací znak. V této části definice výrobce český zákonodárce doslovně převzal předmětnou formulaci z článku 3 odst. 1 směrnice o odpovědnosti za výrobek. Výrobce je tedy v první řadě ten, kdo se na vzniku výrobku bezprostředně podílel (skutečný výrobce). Dále jím je tzv. kvazivýrobce, tedy osoba, která se sice na výrobě výrobku sama bezprostředně nezúčastnila, avšak uvedla na výrobku své jméno, ochrannou známku či jiný rozlišovací (identifikační) znak, kterým se odlišuje od jiného výrobce.

Podle ust. § 2 písm. b), které zůstalo nezměněno, a které se shoduje s článkem 3 odst. 2 směrnice, se bez újmy na odpovědnosti výrobce za výrobek pro účely tohoto zákona považuje ten, kdo výrobek doveze za účelem prodeje, nájmu nebo jiné formy užití v rámci své obchodní činnosti. Jediný rozdíl spočívá v tom, že směrnice užívá formulace „na prodej, nájem, pronájem (také leasing) nebo jinou formu distribuce v rámci své obchodní

činnosti". Z hlediska kompatibility mezi českým zákonem a směrnicí dochází k určitému rozporu mezi pojmy „distribuce“ a „užití“. Pojem „distribuce v rámci své obchodní činnosti“ je pojmem užším než pojem „užití v rámci své obchodní činnosti“. V jakém rozsahu bude tento termín vykládán, bude záležet na soudní praxi, která také rozhodne o míře slučitelnosti této části zákona se směrnicí o odpovědnosti za výrobek.²⁰

Nakonec v odst. 3 zákon o odpovědnosti za výrobek v původním znění uvádí, že pokud není výrobce podle odst. 1 znám, považuje se za výrobce podle tohoto zákona každý, kdo výrobek dodá a ve lhůtě jednoho měsíce od uplatnění nároku na náhradu škody nesdělí poškozenému totožnost výrobce. Toto původní znění posilovalo pozici spotřebitele v tom smyslu, že nejpozději měsíc po uplatnění nároku na náhradu škody z odpovědnosti za výrobek zná totožnost žalovaného a zároveň osoby povinné k náhradě škody. Zda a jakým způsobem dojde k vypořádání mezi dodavatelem a výrobcem, to zůstává zcela mimo sféru zájmů spotřebitele. Dodavatel pak dále nese riziko nemožnosti uplatnění regresu vůči výrobcovi z důvodu jeho insolventnosti či neexistence.²¹

Po novelizaci pak písm. c) zákona o odpovědnosti za výrobek za výrobce označuje každého dodavatele výrobku za podmínky, že nemůže být určen výrobce podle písm. a), pokud ve lhůtě jednoho měsíce od uplatnění nároku na náhradu škody nesdělí poškozenému totožnost výrobce podle písm. a) nebo osobu, která mu výrobek dodala; totéž platí v případě dovozu, pokud není známa osoba, která výrobek dovezla podle písm. b), i když je výrobce podle písm. a) znám. Pokud tedy odpovědná osoba, u které poškozený uplatní svůj nárok na náhradu škody, správně označí výrobce výrobku, a bude-li tento existovat, pak je dodavatel výrobku s konečnou platností od odpovědnosti za výrobek osvobozen.

²⁰ Lábíková R.: Obecná bezpečnost výrobků. Technické požadavky na výrobky. Odpovědnost za výrobek, Brno, ISBN 80-210-2766-5, Masarykova univerzita v Brně, 2001

²¹ Honcová R.: Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku. Odpovědnost za výrobek, Brno, 1999

Z výše uvedeného je patrné, že na prvním místě je cílem této úpravy zjistit skutečného výrobce. Odpovědnost ostatních osob, jako je např. dovozce či prodejce., nastupuje v zájmu spotřebitele až tehdy, pokud není možné výrobce zjistit.

Výklad pojmu odpovědné osoby je uveden v rozsudku Evropského soudního dvora ze dne 10. 1. 2006 sp.zn. C-402/03. Soud zde mimo jiné vyjádřil názor, že „přes uznání, že možnost uplatnit odpovědnost dodavatele vadného výrobku za podmínek stanovených ve směrnici by zjednodušila právní postih zahájený poškozenou osobou, je podotknuto, že toto zjednodušení by bylo draze vykoupeno tím, že by všichni dodavatelé byli nuceni pojistit se proti takové odpovědnosti, což by vedlo ke značnému zvýšení cen výrobků. Mimo to by toto zjednodušení vedlo k nárůstu počtu žalob, jelikož dodavatel by se obrátil zase na svého vlastního dodavatele, a tak dále až po výrobce. Vzhledem k tomu, že ve velké většině případů se dodavatel omezuje na další prodej výrobku ve stavu, v němž jej koupil, a pouze výrobce má možnost působit na jeho kvalitu, považuje se za vhodné soustředit odpovědnost za vadné výrobky.“ Dále zde soud upřesňuje, že určení okruhu odpovědných osob provedené v člancích 1 a 3 směrnice je třeba považovat za taxativní. Odpovědnost dodavatele tedy nastupuje, pouze a jedině tehdy, pokud nelze určit výrobce. Stejný názor pak Evropský soudní dvůr zopakoval i ve svém usnesení sp.zn. C-52/00 ze dne 25. 4. 2002, kdy znovu zdůraznil, že odpovědnost dodavatele musí plnit pouze doplňkovou funkci.

2.6. Pojem výrobek

§ 3 Výrobek

Pro účely tohoto zákona je výrobkem jakákoli movitá věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k uvedení na trh. Výrobkem jsou rovněž součásti i příslušenství věci movité i nemovité; za výrobek se považuje např. i elektřina.

Původní definice pojmu výrobek obsahovala ještě větu třetí, která stanovila, že za výrobek se nepovažují zemědělské a lesní přírodní produkty a zvěř, pokud neprošly prvotním zpracováním. Mezi tyto produkty patří např. produkty pěstování, živočišné výroby a rybolovu. Dá se říci, že toto původní znění bylo vhodnější v tom smyslu, že předcházelo mnohým interpretačním sporům, aniž by negativně ovlivnilo kompatibilitu českého zákona se směrnicí o odpovědnosti za výrobek. Pokud jde o výslovné uvedení elektřiny v definici výrobku v zákoně o odpovědnosti za výrobek, český zákon jej převzal ze znění směrnice.

Určitý problém ve znění tohoto ustanovení může být formulace „je určena k uvedení na trh“. Termín „uvedení výrobku na trh“ je v zákoně použit ještě několikrát a jedná se v podstatě o reakci české legislativy na v době přijetí zákona o odpovědnosti za výrobek již platný a účinný zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů. V terminologii českého právního řádu se tedy od účinnosti tohoto zákona vyskytuje pojem „uvedení výrobku do oběhu“. Zřejmě z toho důvodu zákonodárce použil pojem, který se již v českém právním pojmosloví vyskytoval. Bohužel to nebyla zcela správná volba, neboť dle názoru většiny autorů se v této části nedá usoudit na kompatibilitu zákona s evropskou směrnicí - uvedení výrobku do oběhu a uvedení výrobku na trh označují každý jiné časové období. Uvedením výrobku na trh se dle výkladu v zákoně č. 22/1997 Sb. rozumí okamžik, kdy výrobek poprvé přechází úplatně nebo bezúplatně z fáze výroby nebo dovozu do fáze distribuce jako zboží

určené k prodeji nebo k uvedení do provozu. Termín uvedení do provozu není sice dále v zákoně specifikován, ale v terminologii českého právního řádu je vysvětlen v nařízení vlády č. 180/1998 Sb., kterým se stanoví technické požadavky na prostředky zdravotnické techniky. Uvedením do provozu se zde rozumí okamžik, ve kterém je prostředek poprvé připraven k určenému účelu použití. Je však třeba mít na paměti, že toto vymezení má poměrně velmi úzký dosah, a to pro specifickou skupinu výrobků; obecná definice prozatím v českém právním řádu stále chybí.²²

Dalším problémem je také to, že termín „uvedení výrobku na trh“ je v ust. § 3 zákona o odpovědnosti za výrobek uveden ve formulaci „movitá věc určená k uvedení na trh“. Ač je tedy možné termín uvedení výrobku na trh v kontextu českého právního řádu přesně určit, je velmi těžko definovatelné, o kterém výrobku se dá říci, že je určen k uvedení na trh a ve kterém okamžiku je k tomu určen. Tyto otázky bude tedy také muset zodpovědět praxe.²³

Termínem „uvedení výrobku do oběhu se několikrát zabýval také Evropský soudní dvůr. Rozsudkem ze dne 9. 2. 2006 sp.zn. C-127/04 se Evropský soudní dvůr vyjádřil konkrétně k otázce, zda uvedení výrobku do oběhu nastává až v okamžiku jeho předání třetí osobě, nad kterou výrobce nevykonává žádnou kontrolu. Soud zde rozhodl, že „výrobek musí být považován za uvedený do oběhu v okamžiku, kdy je ukončen výrobní proces provedený výrobcem a výrobek vstupuje do procesu prodeje, kdy je nabízen veřejnosti za účelem používání nebo spotřeby“. Pokud je tedy jeden z článků distribučního řetězce úzce spojen s výrobcem, jako je to např. u 100 % dceřiné společnosti, je namístě určit, zda toto spojení má za následek, že tato entita je ve skutečnosti zapojena do výrobního procesu dotyčného výrobku. Zda je tato vazba natolik silná by měly rozhodnout vnitrostátní soudy.

V rozsudku Evropského soudního dvora ze dne 10. 5. 2001 sp.zn.

²² Honcová R.: Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku. Odpovědnost za výrobek, Brno, 1999

²³ Lábíková R.: Obecná bezpečnost výrobků. Technické požadavky na výrobky. Odpovědnost za výrobek, Brno, ISBN 80-210-2766-5, Masarykova univerzita v Brně, 2001

C-203/99 se soud zabýval opět pojmem uvedení výrobku do oběhu, tentokrát v případě vyrobení výrobku a jeho použití při poskytnutí zdravotnické služby, spočívající v přípravě lidského orgánu pro transplantaci. V tomto případě bylo vzneseno a následně zodpovězeno několik zásadních otázek týkající se výkladu směrnice o odpovědnosti za výrobek. Nejprve se soud vyjádřil v tom smyslu, že „skutečnost, že výrobek užitý při poskytování služby byl vyroben třetí stranou, samotným poskytovatelem služby nebo subjektem s ním spojeným, nemůže mít sama o sobě dopad na skutečnost, že byl uveden do oběhu“. Vadný výrobek je tedy podle odůvodnění výše citovaného rozsudku uveden do oběhu, pokud je používán při poskytnutí konkrétní zdravotnické služby, spočívající v přípravě lidského orgánu pro transplantaci, a škoda způsobená na tomto orgánu je výsledkem takové přípravy.

2.7. Pojem vada výrobku

§ 4

Vada výrobku

- 1) Výrobek je podle tohoto zákona vadný, jestliže z hlediska bezpečnosti jeho užití nezaručuje vlastnosti, které lze od něj oprávněně očekávat, zejména s ohledem na
 - a) prezentaci výrobku včetně poskytnutých informací, nebo
 - b) předpokládaný účel, ke kterému má výrobek sloužit, nebo
 - c) dobu, kdy byl výrobek uveden na trh
- 2) Výrobek nelze považovat za vadný pouze z toho důvodu, že později byl uveden na trh dokonalejší výrobek.

Toto ustanovení vychází z článku 6 směrnice, který říká, že výrobek je vadný, pokud „nezaručuje bezpečnost, kterou má uživatel právo očekávat“²⁴. Zatímco v rámci evropské směrnice je tedy důraz kladen zejména na bezpečnost výrobků určených spotřebitelům, v českém zákoně je primárním zaručení vlastností výrobku, které se od něj oprávněně očekávají, i když také z hlediska bezpečnosti jeho užití. V obou pojetích tedy nemá právní úprava odpovědnosti za výrobek chránit spotřebitele v tom smyslu, aby mu výrobky poskytovaly jím očekávané vlastnosti, ale aby mu poskytovaly co nejvyšší míru bezpečnosti. Nicméně je na místě podotknout, že spotřebiteli je právním řádem poskytnuta i ochrana ve smyslu očekávaných vlastností výrobku, a to prostřednictvím právního institutu smluvní odpovědnosti za vady podle § 619 a násl. ve spojení s § 499 a násl. občanského zákoníku.

Evropské společenství přijalo Směrnici o obecné bezpečnosti výrobku (92/59/EHS), jež upravuje požadavky na bezpečnost výrobků v oblastech výroby nechráněných zvláštními předpisy o bezpečnosti výrobku. Cílem této úpravy je vytvořit obecné požadavky na bezpečnost výrobku a k jeho dosažení ukládá výrobci (dovozci, příp. jeho obchodnímu zástupci) zejména povinnost umisťovat na trh

²⁴ Pro objasnění pojmu vady ve smyslu zákona je určující i výklad termínu očekávání. Zákon neuvádí rozsah okruhů subjektů, jejichž očekávání bezpečnosti výrobku by bylo právně relevantní. V žádném případě však nelze vycházet z přesvědčení jednotlivce. Při vyřešení tohoto problému by se mělo brát v úvahu zejména to, že závadným výrobkem mohou být poškozeny i jiné osoby než spotřebitelé či uživatelé výrobků. Při očekávání vlastností výrobků jde o střet mezi očekáváním ze strany spotřebitele a představou výrobce o bezpečném a optimálním způsobu užití výrobku spotřebitelem. Lze konstatovat, že míra bezpečnosti je determinována obsahem vzájemného průniku obou dotčených představ. Nicméně se jedná o subjektivní kritérium a v praxi je ponecháváno na soudcích, aby toto kritérium vyhodnocovali podle konkrétního případu.

pouze bezpečné výrobky, povinnost poskytnout spotřebiteli nezbytnou informaci o výrobku, povinnost sledovat problémy výrobku na trhu (monitorování), jakož i povinnost stáhnout výrobek z trhu, je-li to v zájmu ochrany spotřebitele. V našem právním řádu je obdobná úprava obecné bezpečnosti výrobku zakotvena v ust. § 8 zákona č. 22/1997 Sb. o technických požadavcích na výrobky.²⁵

Ustanovení § 4 odst. 1 písm. a) až c) podávají demonstrativní výčet okolností, z nichž můžeme usuzovat oprávněné očekávání uživatele směrem k bezpečnosti výrobku. Na prvním místě je uvedena prezentace výrobku, včetně poskytnutých informací. O tomto znění se dá říci, že plně odpovídá znění evropské směrnice a interpretace těchto ustanovení povede ke stejnému výsledku. Zároveň je třeba uvést, že toto ustanovení bylo do této podoby přivedeno až po novelizaci provedené zákonem 209/2000 Sb. – v původním znění totiž hovořilo o „informacích o výrobku, které byly výrobcem poskytnuty“. Toto původní znění bylo rozhodně užší než znění evropské směrnice, neboť prezentaci výrobku provádí nejen výrobce, ale i jednotliví distributoři, u nichž kvalita poskytnutých informací záleží na jejich osobním postoji k prezentaci výrobku a na jejich solidnosti. Pokud se tedy stalo, že spotřebiteli vznikla škoda při užívání výrobku, které bylo v souladu s prezentací provedenou distributorem, ale v rozporu s návodem, který byl na výrobku uveden přímo od výrobce, nemohl uplatnit svou škodu, která mu v souvislosti s tímto užíváním vznikla, v režimu zákona o odpovědnosti za výrobek.

Rozšíření této definice je tedy dle mého názoru rozhodně krokem správným směrem, neboť při prezentaci výrobku, během které je zpravidla výrobek nabízen, je zcela běžné, že je chválen a předváděn v jeho nejlepší světlo, aniž by byl zdůrazňován návod k

²⁵ Před vydáním tohoto zákona bylo vymezení jednotlivých povinností výrobců, příp. dovozců, spojených s uváděním výrobku na trh, obsaženo v právních předpisech převážně s původem v centrálně řízené ekonomice. Technické požadavky na výrobky byly obsaženy zejména v právních předpisech vydávaných jednotlivými ministerstvy a jinými ústředními správními úřady v rámci zmocnění obsaženého v příslušných zákonech, které upravovaly technické požadavky především konkrétním způsobem na rozdíl od současného trendu, kdy se prosazuje liberální pojetí technických předpisů a obecné formulace požadavků.

výrobku jako takový a rizika spojená s jeho užíváním. Na rozdíl od toho bývají informace poskytnuté výrobcem o výrobku serióznější a jsou většinou koncentrovány v návodu k výrobku, a to včetně všech upozornění, varování a zdůraznění případných rizik. I v tomto případě se však může stát, že ne každý návod k výrobku je kvalitní z hlediska úplnosti a pravdivosti poskytovaných informací. Přesto se ale domnívám, že na základě prezentace prováděné prodejcem má výrobce o vlastnostech výrobku, včetně jeho bezpečnosti, mnohem vyšší představy než jaké získá na základě informací o výrobku, které poskytuje prostřednictvím návodu na výrobku sám výrobce.

Ust. § 4 odst. 1 písm. b) hovoří o předpokládaném účelu, ke kterému má výrobek sloužit. Na tomto místě je zajímavé porovnat text českého zákona s textem evropské směrnice. Ta totiž hovoří o využití k účelu, o kterém lze rozumně předpokládat, že mu má výrobek sloužit. „Rozumná“ osoba stanoví předpoklad, k jakému účelu má výrobek sloužit. Tvar výrobku, použité materiály, konstrukce, balení výrobku mohou někdy přímo vybízet k jinému než určenému účelu užití a přesto se může jednat o rozumně předpokládaný účel, kterému má výrobek sloužit.²⁶ Vedle toho „předpokládaný účel výrobku“ se dá specifikovat jako uspokojení určité potřeby spotřebitele ze strany výrobce, který ji zachytí a reaguje na ni právě tím, že vyrobí nebo vyvine nějaký výrobek. Český zákon tedy umožňuje užší výklad než směrnice a nedá se tedy hovořit o kompatibilitě tohoto ustanovení s ustanovením směrnice.

Jako poslední hledisko, dle kterého se posuzují oprávněně očekávané vlastnosti výrobku, zákon uvádí dobu, kdy byl výrobek uveden na trh. Ohledně definice tohoto okamžiku odkazuje na zákon o technických požadavcích na výrobky, jehož výklad je uveden výše.

Vzhledem k rychlosti technického a technologického vývoje byl do zákona o odpovědnosti za výrobek včleněn odstavec druhý, který sice poněkud oslabuje úroveň ochrany spotřebitele, ale dle mého

²⁶ Lábíková R.: *Obecná bezpečnost výrobků. Technické požadavky na výrobky. Odpovědnost za výrobek*, Brno, ISBN 80-210-2766-5, Masarykova univerzita v Brně, 2001

názoru by bez tohoto ustanovení byla úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem k výrobcí až příliš přísná.

2.8. Vymezení liberačních důvodů

§ 5

Zproštění odpovědnosti

- 1) Výrobce se zproští odpovědnosti, prokáže-li, že
 - a) výrobek neuvedl na trh nebo
 - b) s přihlédnutím k okolnostem lze důvodně předpokládat, že vada výrobku, která způsobila škodu, neexistovala v době, kdy výrobce uvedl výrobek na trh, nebo nastala později nebo
 - c) výrobek nevyrobil pro prodej nebo jinou formu použití pro podnikatelské účely, ani že výrobek nebyl vyroben nebo jím šířen v rámci jeho podnikatelské činnosti nebo
 - d) vada výrobku je důsledkem plnění těch ustanovení právních předpisů, která jsou pro výrobce závazná, nebo
 - e) stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu
- 2) Výrobce součásti výrobku se odpovědnosti zproští, jestliže prokáže, že vada byla způsobena konstrukcí výrobku, do něhož byla součást výrobku zapracována, nebo byla způsobena návodem k výrobku.
- 3) Výrobce se odpovědnosti zcela nebo částečně zproští, jestliže prokáže, že vznik škody způsobil svým jednáním nebo opomenutím poškozený nebo osoba, za kterou je poškozený odpovědný.

Vymezení liberačních důvodů obsahuje § 5 zákona o odpovědnosti za výrobek. Považují za důležité zdůraznit, že se jedná o taxativní výčet, což znamená, že žádný jiný liberační důvod není zákonem připuštěn. Fakt, že zákon připouští možnost zprostit se odpovědnosti, značí, že na straně výrobce se nejedná o absolutní objektivní odpovědnost, ale o tzv. objektivní odpovědnost s možností liberace. Účelem stanovení liberačních důvodů je zajistit spravedlivé rozložení rizik mezi výrobce a poškozeného spotřebitele. Důkazní povinnost i důkazní břemeno ohledně stanovených liberačních důvodů spočívá na výrobcí.²⁷

Nyní se budu blíže věnovat jednotlivým liberačním důvodům. Na prvním místě zákon uvádí neuvedení výrobku na trh. Zde je opět na místě připomenout odlišnost od evropské směrnice, která hovoří o uvedení výrobku do oběhu. Jak již bylo uvedeno výše, nelze z tohoto důvodu považovat toto ustanovení za kompatibilní s evropskou úpravou.

K dalšímu liberačnímu důvodu, který je uveden pod písm. b) je třeba říci, že jeho znění bylo novelizováno zákonem č. 209/2000 Sb. Tato novelizace zmírnila původní přísnější znění, dle kterého

²⁷ Dvořák, J., Švestka, J., Knappová, M., a kolektiv: Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání Praha: ASPI Publishing, 2006

se mohl výrobce zprostit své odpovědnosti, pokud prokázal, že „vada výrobku, která způsobila škodu, neexistovala v době, kdy výrobce uvedl výrobek na trh, nebo nastala později“ a nahradila jej zněním, které odpovídá článku 7 písm. b) evropské směrnice. Podle něj totiž postačuje, aby výrobce prokázal, že „vzhledem k okolnostem je pravděpodobné, že vada, která způsobila škodu, neexistovala v době, jím byl výrobek uveden do oběhu“. Od účinnosti novelizovaného znění tedy výrobce nemusí prokazovat skutečnou neexistenci vady výrobku, ale pouhou pravděpodobnost její neexistence. Co novelizace ovšem nezměnila, je opět termín uvedení výrobku na trh, který, jak je již několikrát zmíněno, znění směrnice neodpovídá. Odůvodněnost tohoto liberačního důvodu spatřuji zejména v tom, aby výrobce neodpovídal za škodu, která nebyla způsobena jím, ale např. přepravcem, který výrobek neodborně přepravoval nebo prodejcem, který nedodržel stanovené skladovací podmínky.

Třetí liberační důvod reaguje na situace, kdy výrobce sice výrobek vyrobí, ale tento není určen k šíření - uvedení na trh (ani případně k uvedení do oběhu). Toto ustanovení bude aplikováno především v souvislosti s prototypy výrobků, případně exponáty určenými na výstavy, se zkušebními vzorky, s modely výrobků nebo jejich zmenšenými kopiemi apod.²⁸ Pokud jde o kompatibilitu se směrnicí, ta hovoří o nevyrobení výrobku „na prodej nebo pro jinou formu distribuce s komerčními cíli“. Dá se tedy shrnout, že v tomto případě umožňuje český zákon širší výklad, a tedy vede k vyšší úrovni ochrany spotřebitele v rámci úpravy odpovědnosti za výrobek.

Výkladu tohoto liberačního důvodu, který je v evropské směrnici upraven v článku 7 písm. c)²⁹, se věnuje Evropský soudní dvůr, když uvádí, že „skutečnost, že výrobky jsou vyrobeny pro

²⁸ Lábková R.: Obecná bezpečnost výrobků. Technické požadavky na výrobky. Odpovědnost za výrobek, Brno, ISBN 80-210-2766-5, Masarykova univerzita v Brně, 2001

²⁹ Čl. 7 písm. c) směrnice č. 85/374/EHS: „Výrobce není odpovědný ve smyslu této směrnice, prokáže-li že výrobek nevyrobil k prodeji nebo jiné formě distribuce z hospodářských účelů, ani jej nevyrobil nebo nedistribuoval v rámci své podnikatelské činnosti.“

konkrétní zdravotnickou službu, za kterou pacient přímo neplatí, ale která je hrazena z veřejných fondů tvořených příspěvkem daňových poplatníků, není takového charakteru, aby upozadila hospodářský a podnikatelský charakter výroby. Nejedná se o činnost charitativního charakteru, na kterou by se mohlo vztahovat zproštění odpovědnosti podle čl. 7 písm. c) směrnice.“

Pod písmenem d) je uveden liberační důvod, který hovoří o vzniku vady výrobku z důvodu plnění právních předpisů, které jsou pro výrobce závazné. Určitý rozdíl od znění směrnice je v tom, že směrnice užívá v tomto ustanovení vid dokonavý (splnění závazných předpisů vydaných státními orgány) na rozdíl od českými zákonodárci užitého vidu nedokonavého. Evropská úprava je tedy přesnější, neboť je možný vznik situace, kdy např. výrobce plní požadavky stanovené příslušným zákonem, avšak chybnou interpretací nebo z jiného důvodu je nesplní řádně a v důsledku tohoto jednání vznikne vadný výrobek. Doslovným výkladem textu českého zákona by v tomto případě nebylo vyloučeno použití tohoto liberačního důvodu. Na druhou stranu ale z důvodové zprávy vyplývá, že zákonodárce měl na mysli řádné plnění závazných předpisů a dle mého názoru bude v tomto světle toto ustanovení i praxí a judikaturou vykládáno. Smyslem tohoto liberačního důvodu tedy je odpovědět na situace, kdy výrobce v důsledku plnění závazných právních předpisů vyrobí vadný výrobek a zároveň pokud by tímto způsobem nepostupoval, nemohl by daný produkt vůbec uvést na trh. Dle názoru mnohých autorů by toto ustanovení mělo být použitelné pouze v případě, že výrobce je v dobré víře a negativních dopadů plnění požadavků právních předpisů si není vědom. Jestliže však ví o tom, že s plněním požadavků právních předpisů jsou spojena určitá rizika ovlivňující bezpečnost výrobku, znamená to, že na trh neuvádí bezpečné výrobky a tedy porušuje povinnost stanovenou právním předpisem. V takovýchto případech by tedy nemělo být výrobci umožněno se své odpovědnosti zprostit.

Další ustanovení zprošťující výrobce odpovědnosti za škodu

způsobenou vadným výrobkem odkazuje na stav vědeckých a technických znalostí v době uvedení výrobku na trh.³⁰ Zákodárce zde měl na mysli stav vědeckých a technických znalostí v obecném smyslu tzn., že nejde o stav znalostí jednotlivých výrobců. Zároveň však není zcela jasné, zda je tento obecný smysl pojat vnitrostátně, regionálně (např. území členských států Evropské unie) nebo celosvětově. Použitelným kritériem by mohla být publikace určitého poznatku v některém věrohodném a uznávaném periodiku, nicméně je třeba mít na mysli, že ne všechny vědecké a technické poznatky musí být správné a i ty, které se časem projeví jako nesprávné, tvoří stav vědeckých a technických poznatků v určité době. Tento liberační důvod může tedy oslabovat možnost spotřebitele uplatnit náhradu jeho škody, avšak je dle mého názoru nezbytný zejména v těch průmyslových odvětvích, kde dochází v důsledku rychlosti rozvoje k častým změnám.

Výkladem tohoto liberačního důvodu se zabýval také Evropský soudní dvůr, když se ve svém rozsudku ze dne 29. 5. 1997 sp.zn. C-300/95 vyjádřil k článku 7 písm. e) směrnice, který právě výše uvedené upravuje.³¹ V odůvodnění rozsudku Evropský soudní dvůr uvedl: „tím, že ustanovení čl. 7 písm. e) odkazuje přímo na vědecké a technické znalosti v době, kdy uvedl výrobek do oběhu, nasměřuje speciálně na praxi a bezpečnostní standardy užívané v průmyslovém odvětví, ve kterém výrobce působí, ale bez jakéhokoli omezení na stav vědeckých a technických znalostí, který zahrnuje nejvyšší úroveň těchto znalostí, které existovaly v době, kdy byl dotčený výrobek uveden do oběhu.“ Znamená to tedy, že není rozhodný skutečný stav znalostí konkrétního výrobce, ale o objektivní stav znalostí, o kterých by výrobce však měl být samozřejmě informován. Je tedy třeba, aby tyto rozhodné vědecké a technické znalosti byly v době, kdy byl výrobek uveden do oběhu,

³⁰ Tento liberační důvod bývá také nazýván „vývojové riziko“.

³¹ Čl. 7 písm. e) směrnice č. 85/374/EHS: „Výrobce není odpovědný ve smyslu této směrnice, prokáže-li že stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek do oběhu, nebyl takový, aby umožnil odhalit vadu.“

přístupné.

V pořadí šestý liberační důvod je určen pouze omezenému okruhu výrobců, a to konkrétně výrobcí součásti výrobku. Ten se své odpovědnosti zprostití, pokud prokáže, že závada byla způsobena konstrukcí výrobku, do něhož byla součást zapracována, nebo že způsobená škoda vznikla v důsledku postupu dle návodu k výrobku. Tento liberační důvod tedy chrání výrobce součásti výrobku ve vztahu k výrobcí konečného produktu, pokud ten vyrábí kvalitní, bezpečné a bezvadné výrobky, které se zapracováním do finálního výrobku stanou vadnými, příp. nebezpečnými.

Poslední ustanovení tohoto paragrafu umožňuje výrobcí zprostit se své odpovědnosti, příp. ji omezit, pokud prokáže, že vznik škody způsobil poškozený, příp. osoba, za kterou je poškozený odpovědný. Jedná se tedy o úpravu spolupůsobení poškozeného při vzniku škody, která byla přidána do zákona o odpovědnosti za výrobek až novelou provedenou zákonem č. 209/2000 Sb. Nicméně i před účinností této novely bylo možno odpovědnost výrobce v případě společného způsobení škody omezit, a to na základě obecné úpravy v občanském zákoníku, neboť, jak bude dále ještě rozebráno, občanský zákoník je ke zkoumanému zákonu ve vztahu subsidiarity.

2.9. Spolupůsobení třetí osoby

§ 7

Spolupůsobení třetí osoby

- 1) Pokud škoda vznikne v důsledku vady výrobku a současně jednáním nebo opomenutím třetí osoby, odpovídá výrobce za škodu v plném rozsahu
- 2) Výrobce však může vůči této třetí osobě uplatňovat postih jako důsledek jejího jednání nebo opomenutí, které přispělo k vzniku škody.

Toto ustanovení zajišťuje zcela jednoznačně zvýšenou právní ochranu, a tedy i větší právní jistotu spotřebitelům, kteří mohou svou škodu uplatnit u výrobce i v případě podílení se třetí osoby na vzniklé škody. Touto třetí osobou může být např. prodejce nebo dovozce výrobku. Pro spotřebitele by bylo rozhodně obtížné, kdyby musel dohledávat všechny osoby, které se na vzniklé škodě podílely a uplatňovat své nároky u každé z nich zvlášť. Zároveň však toto ustanovení chrání i výrobce, po kterém nelze samozřejmě spravedlivě požadovat, aby v rámci odpovědnosti za výrobek hradil i v tomto případě škodu v plné výši a dává mu možnost následně uplatnit regres vůči třetí osobě, která škodu zapříčinila spolu s ním. Pokud jde o kompatibilitu tohoto ustanovení s evropskou úpravou, směrnice sice výslovně právo výrobce na regres nezakotvuje, zároveň však ve větě první článku 8 odst. 1 výslovně připouští vnitrostátní úpravu v tomto smyslu.

2.10. Společná odpovědnost výrobců

§ 7a

Společná odpovědnost výrobců

- 1) Odpovídá-li za škodu více výrobců, odpovídají za ni společně a nerozdílně.
- 2) Poškozená osoba může uplatnit nárok na náhradu škody vůči kterémukoli z nich.
- 3) Vzájemné vypořádání solidárně odpovídajících výrobců se provede podle účasti každého z nich.

Založení solidární odpovědnosti více výrobců v případě, že odpovídají za tu samou škodu, vede opět ke zvýšení ochrany spotřebitelů. V původním znění sice zákon o odpovědnosti za výrobek toto ustanovení přímo neobsahoval, nicméně vzhledem k vztahu k občanskému zákoníku by se v případě odpovědnosti dvou a více výrobců za stejnou škodu použila úprava solidární odpovědnosti tak, jak je obsažena v obecných ustanoveních občanského zákoníku.³² Novelizace zákona pak pouze vnesla toto ustanovení přímo do znění zákona o odpovědnosti za výrobek. Dle mého názoru je tedy na místě se domnívat, že zejména s ohledem na ust. § 10 zákona o odpovědnosti za výrobek, nebylo včlenění tohoto ustanovení přímo do textu zákona nutné. Vedle této úvahy je však k solidární odpovědnosti výrobců třeba uvést, že je to institut velmi potřebný a s ohledem na ochranu spotřebitelů opodstatněný, neboť v dnešní moderní době, která se vyznačuje globalizací ekonomik, je pravidlem, že se na výrobě jednoho výrobku podílí několik osob; a není ani výjimkou, že tyto osoby pocházejí z různých států.

³² Konkrétně je tato úprava obsažena v ust. § 438-440 obč.z.

2.11. Zákaz vyloučení nebo omezení povinnosti náhrady předem

§ 8

Zákaz vyloučení nebo omezení povinnosti náhrady předem

Povinnost výrobce nahradit škodu způsobenou vadou jeho výrobku podle tohoto zákona nelze předem vyloučit ani omezit jednostranným prohlášením nebo dohodou. Ujednání, která by takové vyloučení nebo omezení umožňovala, jsou neplatná od samého počátku.

Toto ustanovení zdůrazňuje kogentní charakter úpravy odpovědnosti za výrobek tím, že formuluje zákaz vyloučení či omezení povinnosti náhrady předem. Pokud jde o úpravu v evropské směrnici, ta se touto problematikou zabývá hned na dvou místech, konkrétně v preambuli a následně v článku 12. Preambule totiž stanoví, že „za účelem účinné ochrany spotřebitelů by neměly být dovoleny žádné smluvní odchylky, pokud jde o odpovědnost výrobce ve vztahu k poškozené osobě“. Článek 12 potom toto prohlášení konkretizuje tím, že stanoví, že „odpovědnost výrobce plynoucí z této směrnice nesmí být ve vztahu k poškozené osobě omezena nebo vyloučena opatřením omezujícím jeho odpovědnost nebo vyjímajícím jej z odpovědnosti“. Česká republika tedy přijala znění, které je s textem směrnice plně kompatibilní. Důležitost tohoto ustanovení je spatřována v tom, aby se dopředu zabránilo vkládáním omezujících či vylučujících klauzulí do spotřebitelských smluv.

Druhá věta, která stanoví neplatnost takovýchto ujednání od samého počátku, by měla být známá všem spotřebitelům, neboť na jejím základě se nemusí obávat podepsat smlouvu, která by takovéto klauzule obsahovala. Ty totiž budou od samého počátku neplatné a výrobce nebude mít možnost se jich při uplatnění náhrady škody dovolávat. V takovémto případě se pak velmi silně projeví zásada, která je, nebo by alespoň měla být, všeobecně známá a to ta, že neznalost zákona neomlouvá.

Ještě bych ráda dodala, že ani v případě, že by toto ustanovení nebylo v zákoně o odpovědnosti za výrobek výslovně

uvedeno, by se pro spotřebitele ani výrobce nic nezměnilo. Tato úprava je totiž obsažena také v ust. § 574 odst. 2 občanského zákoníku³³, který jak již bylo několikrát výše uvedeno je ve vztahu subsidiarity k tomuto zákonu.

³³ § 106 obč.z. - Dohoda, kterou se někdo vzdává práv, jež mohou v budoucnosti teprve vzniknout, je neplatná.

2.12. Promlčení a prekluze

§ 9

Promlčení

Právo na náhradu škody podle tohoto zákona se promlčí za tři roky ode dne, kdy se poškozený dozvěděl nebo s přihlédnutím k okolnostem lze důvodně předpokládat, že se mohl dozvědět o škodě, vadě výrobku a o totožnosti výrobce.

§ 9a

Zánik práva na náhradu škody

Právo na náhradu škody podle tohoto zákona zaniká uplynutím 10 let ode dne, kdy výrobce uvedl na trh výrobek, který způsobil škodu. To neplatí, jestliže v uvedené době byl nárok na náhradu škody uplatněn u soudu.

V zákoně o odpovědnosti za výrobek je stanovena tříletá subjektivní promlčecí lhůta pro uplatnění nároku na náhradu škody způsobené vadným výrobkem. Tato lhůta je tedy delší než obecná subjektivní promlčecí lhůta pro náhradu škody jak je zakotvená v ust. § 106 občanského zákoníku a je shodná s promlčecí lhůtou stanovenou směrnicí EU.

Pro počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty je rozhodující den, kdy se poškozený dozvěděl nebo mohl důvodně dozvědět o škodě, vadě a totožnosti výrobce, tzn. všechny údaje potřebné k zahájení řízení o náhradě škody způsobené vadným výrobkem.³⁴ Určitý rozdíl od úpravy obsažené ve směrnici spočívá v tom, že směrnice operuje s termínem „žalobce“ zatímco český zákon s pojmem „poškozený“. Je možné konstatovat, že v tomto ohledu je úprava obsažená ve směrnici přesnější, neboť vzhledem k tomu, že odpovědnost za výrobek je spojená také se škodou, která spočívá v usmrcení osoby, dá se očekávat, že se vyskytnou případy, kdy poškozený nebude moci nároky z tohoto titulu uplatňovat sám. Toto ustanovení sice nezpochybňuje přechod nároků z odpovědnosti za výrobek, ale užití termínu poškozený v souvislosti s osobou, která byla usmrcena v důsledku vady výrobku, by mohlo vést k rozporům při stanovení

³⁴ Při posuzování, kdy se poškozený tyto informace dozvěděl, je třeba vycházet z prokázané vědomosti poškozeného o takovéto skutečnosti. V případě, že výrobce vznese námitku promlčení s odkazem na počátek běhu promlčecí doby od okamžiku, kdy lze s přihlédnutím k okolnostem důvodně předpokládat, že se poškozený mohl dozvědět o škodě, vadě výrobku a totožnosti výrobce, bude záležet na prokázání takovéto skutečnosti s tím, že důkazní břemeno bude ležet na výrobci.

počátku běhu promlčecí lhůty. Poškozeným pak může být také nezletilý či osoba s omezenou způsobilostí k právním úkonům.

Pokud jde o otázku promlčení v souvislosti se škodou na zdraví, soudní praxe vychází z názoru, že jednotlivé složky práva na náhradu škody jsou samostatné dílčí nároky, které se i samostatně promlčují. Např. začátek běhu promlčení u nákladů léčení je určen dle soudní praxe dnem vynaložení těchto nákladů, nejpozději pak den skončení léčení.

Ustanovení upravující prekluzi nároku na náhradu škody bylo do zákona o odpovědnosti za výrobek vneseno novelou zákonem č. 209/2000 Sb. místo původního § 9 odst. 2³⁵, který hovořil, stejně jako směrnice, o desetileté objektivní promlčecí lhůtě. Určitou zvláštností byla možnost tuto lhůtu prodloužit v případě, že výrobce stanovil nebo závazně doporučil záruční dobu delší než desetiletou. Jednalo se tedy o určité znevýhodnění výrobce, který poskytl delší než desetiletou záruční dobu, neboť po celou dobu, kdy se dobrovolně rozhodl ručit spotřebiteli za určité vlastnosti svého výrobku, byl zároveň odpovědný za případnou škodu způsobenou tímto výrobkem, a tedy znevýhodněný vůči ostatním účastníkům hospodářské soutěže, kteří záruku delší deseti let neposkytli. Ač tato úprava zakotvovala vyšší úroveň ochrany pro spotřebitele, byla přesto v souladu s evropskou koncepcí, neboť i v případě poskytnutí „doživotní záruky“³⁶ se stále jedná o časově omezenou záruku, a tedy i možnost uplatnění práva na náhradu škody z titulu odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem.

Současná úprava tedy stanoví desetiletou prekluzivní lhůtu, která až na již několikrát zmíněný problém v termínech „vedení do

³⁵ § 9 odst. 2 z.o.v. - Nejpozději se právo na náhradu škody podle tohoto zákona promlčí za deset let ode dne, kdy výrobce uvedl na trh výrobek, který způsobil škodu, avšak v případě, že výrobce stanovil nebo závazně doporučil záruční dobu delší, potom za tuto dobu.

³⁶ Český právní řád termín „doživotní záruka“, což je vlastně zvláštním způsobem vymezená záruční doba, nezná. Existují dva možné výklady tohoto pojmu - je možné ji vázat na osobu majitele nebo na věc samotnou. V obou případech však mohou nastat určité komplikace. U první možnosti se mohou objevit, pokud dojde ke zcizení věci, neboť vyvstává otázka, zda v těchto případech přechází záruka na další osobu. Ve druhém případě by bylo vhodné vymezit životnost výrobku a sdělit ji spotřebiteli. Pak ale byly na místě úvahy, zda se skutečně jedná o doživotní záruku.

oběhu“ a „uvedení na trh“ odpovídá znění směrnice. Promlčecí i prekluzivní lhůta, jak jsou stanoveny zákonem o odpovědnosti za výrobek, jsou kumulativní a je tedy nutné uplatnění nároku poškozeného za současného běhu obou těchto lhůt, přičemž počátek i konec každé z nich je stanoven zcela individuálně a odpovídá speciálnímu charakteru právního institutu odpovědnosti za výrobek.³⁷

³⁷ Lábíková R.: Obecná bezpečnost výrobků. Technické požadavky na výrobky. Odpovědnost za výrobek, Brno, ISBN 80-210-2766-5, Masarykova univerzita v Brně, 2001

2.13. Postavení zákona o odpovědnosti za výrobek v českém právním řádu

§ 10

Použití občanského zákoníku

- 1) Pokud tento zákon nestanoví jinak, použije se ustanovení občanského zákoníku
- 2) Poškozený může podle své volby uplatnit právo na náhradu škody buď podle obecné úpravy odpovědnosti za škodu, nebo vůči výrobcí podle tohoto zákona.

Toto ustanovení výslovně upravuje již několikrát zmíněný vztah k občanskému zákoníku, který v §420 a násl. obsahuje univerzální úpravu odpovědnosti za škodu pro celé soukromé právo. Tato úprava v sobě zahrnuje jednak obecnou úpravu odpovědnosti za škodu v ust. §420, jednak řadu zvláštních (speciálních) případů odpovědnosti za škodu. Jde-li o vzájemný vztah těchto úprav, platí, že obecná občanskoprávní úprava odpovědnosti za škodu (*lex generalis*) se uplatní tehdy, nejde-li o konkrétní případ speciálně upravené občanskoprávní odpovědnosti za škodu se samostatně stanovenými předpoklady vzniku, rozsahem náhrady škody atd.

V současné době je obsažena zvláštní občanskoprávní úprava odpovědnosti za škodu i v řadě dalších zvláštních zákonů – např. zákon č. 82/1997 Sb., o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a samozřejmě zákon č. 59/1998 Sb., ve znění zákona č. 209/2000 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku.

Obecná úprava odpovědnosti za škodu způsobenou porušením právní povinnosti obsažená v § 420 obč. z. je založená na subjektivním odpovědnostním principu a ke vzniku odpovědnostního právní vztahu k náhradě škody s jeho právy a povinnostmi jako zvláštního druhu závazkového právního vztahu se vyžaduje splnění obecných předpokladů vzniku odpovědnosti:

- a) Protiprávní úkon, případně zákonem kvalifikovaná událost vyvolávající škodu (škodní událost)

b) Škoda

c) Příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem a vznikem škody

d) Zavinění

Protiprávní úkon spočívá v porušení právní povinnosti, která může vyplývat přímo ze smlouvy, přímo z právních předpisů nebo z jiných právních skutečností. Protiprávním úkonem může být jak aktivní konání tak opomenutí. V případě opomenutí se jedná o protiprávní úkon pouze tehdy, pokud jde o opomenutí jednání, k němuž byla osoba povinna.

Škodou se rozumí majetková újma, tedy taková, která nastala v majetkové sféře poškozeného a je vyjádřitelná v penězích. Nemajetkové újmy v zásadě povahu škody nemají, v některých případech však tvoří součást náhrady škody na základě výslovného ustanovení zákona, např. náhrada za bolestné a ztížení společenského uplatnění. Nahrazuje se škoda obecná a ušlý zisk. Skutečná škoda je újma spočívající ve zmenšení majetkového stavu poškozeného, která vznikla v důsledku škodné události a v příčinné souvislosti s ní. Ušlým ziskem je to, čeho se poškozenému mohlo dostat při obyčejném sledu událostí, nebýt vzniku škody.

Při posouzení otázky příčinné souvislosti mezi škodnou událostí a vznikem škody se postupuje tak, že se nejprve zjišťuje následek, tj. existence škody a následně zda je dána příčina a zda je mezi touto příčinou a následkem v konkrétním případě kauzální vztah, tj. zda tato příčina objektivně vedla ke vzniku škody. Z judikatury vyplývá, že příčinná souvislost je dána tehdy, jestliže škodná událost skutečně způsobila škodu, o jejíž náhradu jde, tedy jestliže je tu dán vztah příčiny a následku. Příčinnou souvislost nelze zaměňovat se souvislostí časovou, neboť újma může být důsledkem událostí, i když nevznikla v době škodné události, ale později (viz R 7/1992).

Zavinění lze obecně charakterizovat jako vnitřní psychický vztah odpovědného subjektu k jeho vlastnímu jednání, které je v rozporu s objektivním právem, a následkům tohoto jednání.

Zavinění je založeno na spojení dvou psychických složek - složky intelektové, spočívající ve vědomosti jednání a předvídání určitých následků a složky volní, určující míru, do jaké subjekt takové jednání a jeho následky založit chtěl. Při úpravě obecné odpovědnosti za škodu se vychází ze zavinění presumovaného, to znamená, že existence zavinění se předpokládá a poškozený musí v konkrétním případě prokazovat pouze porušení právní povinnosti, vznik a výši škody a příčinnou souvislost mezi tímto protiprávním jednáním a vznikem škody. Pokud se mu podaří tyto okolnosti prokázat, pak se předpokládá, že odpovědný subjekt také následek, resp. újmu zavinil. Důkazní břemeno za vyvrácení tohoto předpokladu pak leží na škůdci, tzn. osobě odpovědné k náhradě škody. Pokud se chce své odpovědnosti zprostit, musí prokázat, že vzniklou škodu v určitém rozsahu nezavinil, tedy že mu nelze přičíst ani nevědomou nedbalost. Znamená to tedy, že osoba, která svým jednáním porušila právní povinnost, se musí tzv. vyvinit (exkulповat), v opačném případě bude za škodu, kterou způsobila, odpovídat. Je však třeba uvést, že se presumuje pouze nevědomá nedbalost, všechny závažnější stupně zavinění (vědomou nedbalost, nepřímý či přímý úmysl) musí poškozený vždy dokazovat.

Občanské právo však zná také tzv. objektivní odpovědnost, neboli odpovědnost za ohrožení nebo za nebezpečí. S tímto institutem se lze setkat jak v občanském zákoníku, tak ve zvláštních zákonech a uplatní se v případech, kdy vystupuje do popředí veřejný zájem zajistit účinnější právní ochranu těm, kdo mohou být poškozeni nějakou rizikovou činností. Tento veřejný zájem se začal postupně prosazovat u případů škod způsobených zvířetem či zřícením stavby, později u případů škod vzniklých dopravními prostředky, následně pak u škod vzniklých událostmi ekologické povahy, přes škody způsobené různými formami využíváním atomové energie až ke škodám způsobených spotřebitelům vadnými výrobky. Souhrnně se dá tedy říci, že jsou to škody způsobené určitým jednáním či věcmi, které představují pro okolí zdroj

zvýšeného rizika.

Jedním z důležitých úkolů občanského zákoníku připravovaného v rámci celkové soukromoprávní rekodifikace bude mj. účelně a funkčně integrovat existující české soukromoprávní úpravy – doposud obsažené v kodexech či ve zvláštních zákonech – i v oblasti odpovědnosti za škodu.

Potřebné sjednocování soukromoprávní odpovědnosti za škodu spojené mj. s odstraňováním některých dílčích skutkových podstat odpovědnosti, jakož i se snahou vytvářet – pokud možno – generální skutkové podstaty bude v souladu s trendem, který se začíná postupně prosazovat i při přípravách návrhu zásad úpravy deliktního práva v evropském občanském právu. Jde o výsledek více jak desetiletého výzkumu, který byl v základních rysech přednesen jeho tvůrci a podroben diskusi na vědecké konferenci ve Vídni konané v květnu 2005.

Smyslem těchto prací je vytvořit i pro oblast evropského deliktního práva jeho zásady tak, jak byly již dříve formulovány pro oblast evropského smluvního práva a jak jsou dále formulovány i v předběžném návrhu evropského zákoníku o smlouvách zpracovaného na základě soukromého práva členských států Evropské unie a Švýcarska Akademií evropských vědců soukromého práva, právě tak jako Studijní akademickou skupinou o evropském občanském zákoníku, která se zabývá přípravou základů některých jednotlivých smluvních typů. I cílem tvorby zásad evropského deliktního práva je inspirovat tvorbu jednotlivých legislativ a v konečném (zatím jen velmi vzdáleném časovém horizontu) položit postupně jeden za základů významné závazkové části celoevropského občanského zákoníku.

V současném evropském soukromém právu se v souladu s probíhajícími segmentárními harmonizačními tendencemi totiž pociťuje potřeba sjednocovat vzhledem k častým přemístováním se osob z jednoho státu do druhého a jejich činností i úpravu základních otázek deliktní odpovědnosti za škodu. Jejich řešení je

- i přes některé stejné pojmy použité v národních právních řádech - leckdy rozdílné, a to nejen co do samostatných základů občanskoprávní odpovědnosti za škodu, nýbrž i co do rozsahu náhrady škody, promlčení práva na náhradu škody aj. Zdrojem takto vytyčených zásad a úpravy deliktního práva by mělo být podle významného německého civilisty a vedoucího skupiny pro přípravu evropského občanského zákoníku Ch. von Bara shrnutí a zhodnocení veškerého dosavadního evropského bohatého myšlení o deliktním právu neboli myšlení neomezující se pouze na právo německé, francouzské a anglické.³⁸

Zákon o odpovědnosti za výrobek je tedy lex specialis k občanskému zákoníku, který je lex generalis, z čehož vyplývá, že pro otázky, které nejsou v tomto zákoně výslovně řešeny, se použije úprava obsažená v občanském zákoníku.

Novela z roku 2000 navíc rozšířila § 10 zákona o druhý odstavec, který výslovně zakotvuje dispozici poškozeného v oblasti volby právního režimu náhrady vzniklé škody. Toto ustanovení vychází z článku 13 směrnice, podle jehož textu se „tato směrnice nedotýká žádných práv, která může poškozená osoba mít podle právních předpisů o smluvní nebo mimosmluvní odpovědnosti nebo na základě zvláštního systému odpovědnosti existujícího v okamžiku oznámení této směrnice“. Cílem úpravy je tedy sjednotit minimální úroveň ochrany spotřebitele prostřednictvím institutu odpovědnosti za výrobek při zachování ochrany spotřebitele, kterou mu poskytuje stávající úprava v domácích právních řádech členských států Evropských společenství.

Důležité tedy je, že sám spotřebitel, jakožto poškozená osoba, si může sám vybrat právní režim, dle kterého bude svůj nárok na náhradu škody uplatňovat. Volba by měla samozřejmě záviset na tom, který režim bude pro poškozeného výhodnější a dosažení náhrady škody snazší. Např. v situaci, kdy je smlouvou příp. zvláštním

³⁸ Dvořák, J., Švestka, J., Knappová, M., a kolektiv: Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání Praha: ASPI Publishing, 2006

právním předpisem určena vada výrobku natolik jednoznačně, že o zavinění povinného subjektu nemůže být pochyb, bude pro poškozeného výhodnější uplatňovat svou škodu podle obecné úpravy odpovědnosti za škodu obsažené v občanském zákoníku. Na závěr bych jen ráda uvedla, že uspokojení nároku poškozeného podle jedné z úprav vylučuje možnost domáhat se s úspěchem náhrady škody podle jiné úpravy, neboť samozřejmě není přípustné nahrazovat jednu škodu vícekrát.

2.14. Případy vyloučení aplikace zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

§ 11

Případy vyloučení použití zákona

Tento zákon se nevztahuje na případy náhrady škod způsobených jadernými událostmi, které jsou upraveny mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána a které byly vyhlášeny, a na uplatnění odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku uvedeného na trh před nabytím účinnosti zákona.

Toto ustanovení uvádí tedy hned dva případy vyloučení použití zkoumaného zákona. První důvod, který se vztahuje k jaderným událostem, vylučuje aplikaci zákona z důvodu existence speciální úpravy pro oblast náhrady škod způsobených právě jadernými událostmi.³⁹ Směrnice obsahuje zcela stejnou úpravu a zákon je s ní tedy v tomto bodě zcela kompatibilní. K této první větě je ještě vhodné uvést, že před novelizací provedenou zákonem 209/2000 Sb. hovořila původně o jaderných událostech upravených zvláštním zákonem.

Část druhá je pak odrazem základní zásady českého právního řádu, totiž zákazem retroaktivity. Až na skutečnost, že se zde opět vyskytuje termín „uvedení na trh“, který neodpovídá evropské úpravě, která hovoří o „uvedení do oběhu“, je zákaz retroaktivity v souladu s evropskou úpravou.

³⁹ K mezinárodním smlouvám, které obsahují zvláštní úpravu jaderných škod, patří např. Vídeňská dohoda o civilní odpovědnosti provozovatelů jaderných lodí z r. 1962, Bruselská dohoda o civilní odpovědnosti v oblasti námořní přepravy jaderných materiálů z r. 1971. Vedle nich existují také regionální dohody jako např. Pařížská dohoda o odpovědnosti vůči třetím osobám v oblasti jaderné energie z r. 1960.

2.15. Účinnost zákona o odpovědnosti za výrobek

V původním znění nabyl zákon o odpovědnosti za výrobek účinnosti na základě ust. § 12 prvního dne třetího kalendářního měsíce po dni jeho vyhlášení, konkrétně tedy 1. 6. 1998. Tento právní předpis doplnil postupně vznikající novou technickou legislativu České republiky o rovinu objektivní soukromoprávní odpovědnosti výrobce za bezpečnost výrobku směrem k životu, zdraví a definovanému majetku osob a zároveň významně zkvalitnil úpravu ochrany spotřebitele v České republice.

Změny provedené zákonem č. 209/2000 Sb. jsou účinné od 1. 9. 2000, a to s výjimkou § 6a, který nabyl účinnosti dnem vstupu smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii v platnost.

3. Úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v návrhu nového občanského zákoníku

V novém návrhu občanského zákoníku, který sleduje celkový příklon k evropským kontinentálním konvencím, se počítá se začleněním 12 paragrafů zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku do textu zákona. Z důvodové zprávy k novému návrhu občanského zákoníku vyplývá odůvodnění tohoto kroku, které spočívá v tom, že „návrh sleduje obnovit pojetí občanského zákoníku jako obecného kodexu. Cíl je v restituci obecného kodexu soukromého práva a vytvoření podmínek pro rozchod s přežívající tradicí totalitního právního myšlení udržujícího existenci "samostatných" a "komplexních" zákonných úprav na soukromoprávním poli a generujících jejich další vznikání a rozvoj. Tyto přístupy soukromé právo jako celek destabilizují, chaotizují a ve svém synergickém efektu oslabují a popírají jeho funkce.“⁴⁰

Základní ustanovení současného zákona, která jsou páteří úpravy institutu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, jsou zde přejata do ustanovení § 2669 až 2673.

Změnu dosavadní úpravy lze zaznamenat v případě institutu prekluze nároku na náhradu škody. Otázky promlčení a prekluze jsou zařazeny v hlavě V nazvané „právní skutečnosti“, tzn. do obecných ustanovení občanského zákoníku zabývajících se otázkou plynutí času v občanském právu. Konkrétně se jedná o § 525, který stanoví, že „Právo požadovat náhradu škody způsobenou vadou výrobku podle § 2669 se promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy výrobce vadný výrobek uvedl na trh.“ Považuji zde tedy za důležité upozornit na skutečnost, že se v nové úpravě počítá se lhůtou, která má charakter nikoli prekluzivní, jak je tomu v dosavadní úpravě,

⁴⁰ Vláda České republiky: Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

nýbrž objektivní lhůty promlčecí. Důvodem této koncepce je jednak snaha o zvýšení ochrany spotřebitele a zlepšení jeho postavení ve vztahu k výrobcí, jednak skutečnost, že nový občanský zákoník se obecně snaží vyvarovat institutu prekluze, jehož využívání je v dosavadním občanském zákoníku značně posíleno na úkor promlčení. Tato úprava odpovídala situaci v době přijetí tohoto zákona, kdy soukromník byl chápán především jako spotřebitel zboží a služeb z produkce socialistického sektoru a na první místo vlastní hodnotové soustavy byla stavěna ochrana socialistického vlastnictví. S touto myšlenkovou konstrukcí ladil i zájem státu chránit někdejší socialistické organizace ustanoveními, podle nichž se soukromá majetková práva občanů proti socialistickým organizacím v řadě případů nepromlčují, ale zanikají prekluzí, nejsou-li uplatněna včas. Ačkoli se hospodářské a právní poměry v zemi podstatně změnilly, zůstalo toto pojetí prekluze i v platném občanském zákoníku pro mnohé případy zachováno (např. v § 504 obč. z. ohledně odpovědnosti za vady), přestože to již právně ani ekonomicky nelze zdůvodňovat.⁴¹

⁴¹ Vláda České republiky: Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

4. Úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v evropském právu

Problematika odpovědnosti za škodu způsobenou závadnými výrobky spadá v EU do širšího rámce programu Unie na ochranu spotřebitele, který má zásadní význam pro zajištění volného pohybu zboží v rámci vnitřního trhu, a to zejména z hlediska možných překážek vznikajících v souvislosti s některými požadavky na bezpečnost výrobku, jež jsou upraveny především směrnicí Rady č. 92/59/EEC o všeobecné bezpečnosti výrobků. Politika ochrany spotřebitele prošla od počátku evropské integrace dynamickým vývojem. Přestože má pro naplnění a fungování vnitřního trhu zásadní význam, nebyla ve Smlouvě o EHS o ochraně spotřebitele zmínka a Společenství nebyly v této oblasti svěřeny žádné kompetence ani rozpočtové zdroje.

Do pozornosti vrcholných představitelů se dostala již začátkem 70. let – poprvé tomu bylo na Pařížském summitu v roce 1972, kdy hlavy států a vlád vyzvaly k politické akci v této oblasti. Krátce na to (v dubnu 1975) představila Evropská komise Předběžný program EHS o ochraně spotřebitele a informační politice. Tento dokument, který se stal později základem spotřebitelské legislativy Společenství, shrnul pět základních práv spotřebitelů: každý spotřebitel má podle něho právo na ochranu zdraví a bezpečnosti, ochranu ekonomických zájmů, náhradu škody, informace a vzdělávání a zastoupení.

V souvislosti s ochranou zdraví a bezpečnosti spotřebitele byly v rámci ES přijaty různé podrobné předpisy, týkající se kosmetiky, farmaceutických výrobků, a zvláště potravin. Politika Evropského společenství směřuje od podrobné právní ochrany zdraví a bezpečnosti spotřebitele v dílčích průmyslových odvětvích k právnímu zakotvení obecných standardů chránících zdraví a

bezpečnost spotřebitele. Určení podrobných standardů je ponecháno procesu „standardizace“. Přijetí těchto standardů je sice dobrovolné, jejich nepřijetí by však zabránilo volnému oběhu výrobků.⁴²

Evropské společenství usilovalo o přijetí direktivy, týkající se odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem již v sedmdesátých letech, avšak pro počáteční neshody týkající se obsahu této směrnice, byla směrnice č. 85/374/EHS „Product liability“ přijata až v roce 1985. V souvislosti s krizí spojenou s BSE započatou ve Velké Británii a šířící se po celé Evropě pak v roce 1999 nabyla účinnosti novela této směrnice, která rozšířila její působnost i na primární zemědělské výrobky. Pro její přijetí existovaly tři základní důvody, které jsou uvedeny v preambuli. Prvním z nich je skutečnost, že různorodá pravidla v oblasti odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem v jednotlivých členských státech „mohou narušit konkurenci a ovlivnit pohyb zboží na společném trhu“. Druhé odůvodnění spočívá v tom, že vzhledem k tomu, že odpovědnost výrobce se řídí zákony toho státu, kde došlo ke škodné události, rozhodnutí výrobce o tom, kde bude své výrobky uvádět na trh, může být ovlivněno různými právními předpisy, může také dojít k narušení volného pohybu zboží. Třetím argumentem, který je v preambuli uveden, pak je skutečnost, že „stávající odlišnosti s sebou nesou různý stupeň ochrany spotřebitele před škodami na jeho zdraví či majetku způsobenými vadným výrobkem“.

Podle původních záměrů měla být direktiva implementována v členských zemích Unie do 30. července 1988. Řada zemí však přijala ustanovení direktivy o několik let později.⁴³ Tento fakt svědčí sám o sobě o složitosti a počáteční váhavosti členských států ES tuto direktivu přijmout. Existují také určité rozdíly v implementaci direktivy - Belgie, Dánsko, Řecko, Itálie,

⁴² Mrázek J.: Odpovědnost za škodu způsobenou závadným výrobkem v českém právu - Kompatibilita direktivy 85/374/ES s naším právním řádem, Právník, číslo 3/1998, evidenční číslo ASPI 8363

⁴³ Pouhé tři členské státy splnily závazek směrnicí implementovat ve tříleté lhůtě - Velká Británie (1.3.1988), Řecko (30.7.1988) a Itálie (29.6.1988).

Nizozemí, Portugalsko a Velká Británie si na rozdíl od Lucemburska či Finska podržely ustanovení o „vývojovém riziku“⁴⁴. Horní hranici náhrady škody za škody způsobené vadnými výrobky uplatnilo Německo, Řecko a Portugalsko. S implementací direktivy mají své zkušenosti i země, stojící mimo EU, jako jsou Austrálie, Japonsko, Švýcarsko.

I po přijetí této směrnice pokračuje Evropská komise v podrobném monitorování procesu provádění a uplatňování směrnice v EU, během let 2001-2006 si vyžádala dvě studie, jejichž cílem bylo zhodnotit jednotlivé aspekty každodenního provádění směrnice, byly založeny dvě pracovní skupiny, aby shromáždily stanoviska uznávaných odborníků a akademiků. Ze všech těchto zdrojů vyplývá víceméně pozitivní přístup ke směrnici. Lovellsova zpráva zveřejněná v roce 2003 uvádí, že směrnice „celkově vytváří patřičnou rovnováhu mezi zájmy výrobců/dodavatelů a spotřebitelů.“ Ani na schůzi s pracovními skupinami nebyl vznesen požadavek na žádné větší reformy. Několik členů nicméně vyjádřilo určité obavy týkající se výkladu určitých ustanovení směrnice u národních soudů, které by mohly vést k narušení hospodářské soutěže v členských státech. Je však třeba uvést, že k tomu aby se tyto obavy nenaplnily, slouží judikatura Evropského soudního dvora, který se výkladem některých ustanovení směrnice již několikrát zabýval a svou činností přispívá k její řádné aplikaci.

⁴⁴ Čl. 15 odst. 1 písm. b) směrnice č. 85/374/EHS: „ Každý členský stát může odchýlně od čl. 7 písm. e) ve svých právních předpisech zachovat nebo podle postupu stanoveného v odst. 2 tohoto článku stanovit, že výrobce je odpovědný, i když prokáže, že stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek do oběhu, neumožňoval odhalit existenci vady.“

5. Závěr

S ohledem na výše uvedené považuji zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku č. 59/1998 Sb. s účinností od 1. června 1998, ve znění zákona č. 209/2000 Sb. za jeden z velmi významných nástrojů ochrany spotřebitele, který je z hlediska jeho postavení vůči výrobcí jistě zásadním přínosem.

Mezi nejdůležitější výhody, které tato nová úprava spotřebiteli přináší, patří zejména zakotvení principu objektivní odpovědnosti, která výrobcí neumožňuje se své povinnosti k náhradě škody zprostit pouhým prokázáním, že škodu nezavinil, nýbrž pouze z jednoho ze zákonem taxativně stanovených liberačních důvodů. Důležitým přínosem je jistě také skutečnost, že výrobce odpovídá za způsobenou škodu nejen osobě, která je s ním ve smluvním vztahu, ale také jakékoli jiné poškozené osobě za podmínek stanovených zákonem. Ta má možnost se náhrady škody domáhat nejen na výrobcí konečného produktu, ale za určitých okolností také na dodavateli, příp. dovozci.

Přestože jedním ze základních smyslů úpravy tohoto právního institutu je dle mého názoru skutečnost, že vytváří soukromoprávní koncepci odškodnění poškozené osoby výrobcem, která nevyvolá zvýšené nároky na státní správu, při průzkumu judikatury českých soudů jsem dospěla k závěru, že jeho aplikace na našem území v současné době není nijak rozsáhlá, ba naopak, spotřebitelé při ochraně svých práv stále spoléhají spíše na prostředky veřejnoprávní, tzn. ochranu prostřednictvím správních orgánů. Veřejnoprávní úprava umožňuje sankcionovat porušení práv a povinností bez konkrétního jednání spotřebitele, nastupuje obvykle z vůle státního orgánu, prostřednictvím správního řízení. Veřejnoprávní ochrana kombinuje jak ochranu následnou (pokuty), tak ochranu preventivní (pozastavení

živnostenského oprávnění, zákaz prodeje). Jedním z důvodů proč je jí často spotřebiteli dána přednost, je skutečnost, že oproti soudnímu řízení je řízení před správními orgány nesporně rychlejší a pružnější. Bohužel vzhledem k této minimální soudní aplikaci zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku je pak obtížné hodnotit jeho kvalitu a skutečný vliv na postavení spotřebitele.

Dalším důvodem je dle mého názoru poměrně nízká úroveň informovanosti mezi spotřebiteli. Pro zlepšení předpokladů obyvatel k přístupu k informacím, k poradenství a ke znalostem a dovednostem nutným nejen k aplikaci zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku ze strany poškozeného spotřebitele, ale také pro úspěšné podnikání a zvýšení konkurenceschopnosti v důsledku zvýšení kvality výrobků a služeb, vznikl projekt Střediska technických předpisů. Reaguje na chybějící informační a vzdělávací politiku a snaží se zpřehlednit situaci v oblasti terminologie technických předpisů. Jedním z dlouhodobých projektů Evropské komise a členských států je pak zakládání a provozování Evropských spotřebitelských center (Evropské spotřebitelské centrum pro ČR bylo založeno při Ministerstvu průmyslu a obchodu ČR). Umožňují spotřebiteli lépe poznat jeho práva na společném vnitřním trhu EU a pomoci mu je vymáhat v případech, kdy jsou ze strany obchodníka porušována. Evropské spotřebitelské centrum nejen poskytuje informace o evropské legislativě na ochranu spotřebitele a její transpozici do české legislativy, ale také spotřebitelům konkrétně pomáhá při řešení jednotlivých sporů.

S ohledem na výše uvedené lze tedy konstatovat, že v současné době je hlavním účelem zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (stejně jako evropské směrnice) tedy spíše motivovat a preventivně působit, a to jak na výrobce, tak na spotřebitele. Výrobce je motivován k tomu, aby - chce-li se vyhnout soudním sporům nejen se značnými finančními následky, ale také s následky nemateriálními, např. újmě na dobré pověsti či snížení prodejnosti

výrobku - na trh uváděl pouze bezpečné výrobky - tzn. aby zajistil jakost jejich provedení v celém rozsahu produkce a dále aby řádně informoval spotřebitele o způsobu použití výrobku a okolnostech, za nichž může být výrobek bezpečně používán. Na spotřebitele pak působí v tom smyslu, aby používal výrobek právě v souladu s těmito informacemi poskytnutými výrobcem, tzn., aby dodržoval přiložené návody a instrukce výrobce k použití výrobků a zdržel se užívání, které by mohlo škodu způsobit. Pokud by totiž vznik škody byl způsoben právě jednáním případně opomenutím spotřebitele či osoby, za kterou je odpovědný, nemohla by mu být její náhrada podle zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku přiznána.

Zároveň považuji za důležité připomenout, že i před rokem 1998 bylo na našem území možné výrobce postihnout za to, že na trh dodal výrobek, který je vadný. Jejich odpovědnost vůči spotřebitelům vycházela z obecné úpravy odpovědnosti za škodu obsažené v občanském zákoníku. Ze srovnání těchto dvou úprav však jednoznačně vyplývá závěr, že od 1. června 1998, kdy nabyl zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku účinnosti, se na výrobce užívá výrazně přísnějších měřítek a procesní postavení spotřebitelů je od přijetí tohoto zákona značně posíleno.

Nicméně i po přijetí této speciální úpravy je dána možnost volby poškozené osobě, zda bude uplatňovat svá práva podle zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku nebo dá přednost obecné úpravě obsažené v § 420 a násl. občanského zákoníku. Domnívám se ovšem, že k této obecné úpravě se uchýlí pouze v případech, které nejsou pokryty speciální úpravou - její omezení je dáno např. stanovením dolního limitu vzniklé škody pro uplatnění nároku, nebo podmínky, že vadný výrobek musí určen a užíván převážně k jiným než podnikatelským účelům.

6. Seznam použité literatury

Bičovský J., Holub M.: Náhrada škody v občanském, obchodním, správním a pracovním právu, Praha, Linde Praha 1997

Brejcha A.: Odpovědnost v soukromém a veřejném právu, Praha, Kodex 2000

Doležal T.: Europeizace právních úprav náhrady škody na zdraví a náhrady imateriální újmy, Právník, číslo 4/2007

Dršták I.: Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadností výrobku, Zpravodaj Technické inspekce, číslo 4/1997

Dvořák, J., Švestka, J., Knappová, M. a kolektiv: Občanské právo hmotné. I. sv. 4. vydání Praha: ASPI, 2005

Dvořák, J., Švestka, J., Knappová, M., a kolektiv: Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vydání Praha: ASPI Publishing, 2006

Eliáš K.: Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu I, Právní rádce, číslo 12/2007

Holub, M., Bičovský, J., Pokorný, M., Hochman, J., Kobliha, I., Ondruš, R.: Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním a obchodním. Praktická příručka, 3. vydání, Praha: Linde, 2006

Honcová R.: Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku. Odpovědnost za výrobek, Brno, 1999

Hulva T.: Ochrana spotřebitele, Praha, ISBN 80-7357-064-5, ASPI,

a.s., 2004

Jehlička O., Švestka J., Škárová M. a kolektiv: Občanský zákoník, komentář, 5. vydání, Praha, C.H.Beck, 1999, Příloha II. - Veselý J.: Komentář k zákonu č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

Knappová M.: Povinnost a odpovědnost v občanském právu, ISBN 80-86432-55-6, Praha, EUROLEX BOHEMIA 2003

Král R.: K zákonu o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku a jeho slučitelnosti s úpravou ES, Právní rozhledy č. 7/1999

Kratochvíl M.: Návrh zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadností výrobku, Magazín ČSN, číslo 10/1997

Lábíková R.: Obecná bezpečnost výrobků. Technické požadavky na výrobky. Odpovědnost za výrobek, Brno, ISBN 80-210-2766-5, Masarykova univerzita v Brně, 2001

Mach J.: Náhrada škody za újmu na zdraví, Bulletin advokacie, číslo 1/2000

Mrázek J.: Odpovědnost za škodu způsobenou závadným výrobkem v českém právu - Kompatibilita direktivy 85/374/ES s naším právním řádem, Právník, číslo 3/1998, evidenční číslo ASPI 8363

Mrázek J.: Odpovědnost za výrobek, Právní rádce, číslo 5/1994

Pelikán M.: Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku, Právní rádce, číslo 8/1998, evidenční číslo ASPI 14790

Pelikán M.: Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku - vztah

k OZ a zproštění odpovědnosti výrobce, Právní rádce, číslo 8/1998, evidenční číslo ASPI 14868

Pěnčíková L.: Pojištění odpovědnosti za výrobek, Ekonom, číslo 15/1997

Sokol T.: Odpovědnost za vady zboží, vztah občanského zákoníku k zákonu o ochraně spotřebitele, Právní rádce, číslo 11/2001

Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I a II. Komentář. 1. vydání. ISBN 978-80-7400-004-1, Praha, C. H. Beck, 2008

Těmín T.: Odpovědnost za škodu způsobenou vadným výrobkem, Právní rádce č. 10/2004, ISSN 1210-4817, Praha, *Economia*, 2004

Tichý L., Arnold R., Svoboda P., Zemánek J., Král R.: Evropské právo, 3. vydání, Praha, C.H.Beck, 2006

Tomančáková B.: Ochrana spotřebitele v praxi se vzory a příklady, ISBN: 978-80-7201-695-2, Linde Praha, 2008

Tomášek M.: Princip minimální harmonizace při transpozici směrnic v oblasti ochrany spotřebitele, Právní Fórum, číslo 1/2004

Tržický J.: Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku v praxi, Magazín ČSN, číslo 9/1998

Veselý J.: Odpovědnost výrobců za škodu způsobenou vadou výrobku v právním řádu ČR, Právní rozhledy, číslo 5/1999

Vojtek P.: Přehled judikatury ve věcech náhrady škody, ISBN 80-7357-194-3, Praha: ASPI, 2006

Záruba P.: Odpovědnost za výrobek v České republice a v Evropské unii, Brno, Econ-Semis, 1998

Zdražil M.: O ochraně spotřebitele, ISBN 80-7201-240-1, Praha, Linde Praha, 2000

7. Seznam použitých právních předpisů a judikatury

Zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (z.o.v.)

Zákon č. 102/2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků a o změně některých zákonů

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (obč.z.)

Směrnice Rady č. 85/374/EHS ze dne 25. 7. 1985, o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky, ve znění směrnice Evropského Parlamentu a Rady č. 1999/34/ES ze dne 10. 5. 1999

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2001/95/ES, o obecné bezpečnosti výrobků ze dne 3. prosince 2001

Evropský soudní dvůr: Komise v. Řecko, C-154/00 ze dne 25. dubna 2002

Evropský soudní dvůr: Komise v. Francie, C-52/00 ze dne 25. dubna 2002

Evropský soudní dvůr: González Sánchez, C-183/00 ze dne 25. dubna 2002

Evropský soudní dvůr: Veedefald, C-203/99 ze dne 10. května 2001

Evropský soudní dvůr: Komise v. Spojené království Velké Británie a Severního Irsku, C-300/95 ze dne 25. května 1997

Evropský soudní dvůr: Francovich, C-6/90 ze dne 19. listopadu 1991

Evropský soudní dvůr: Lavprisvarehus, C-402/03 ze dne 10. ledna 2006

Evropský soudní dvůr: O'Byrne, C-127/04 ze dne 9. února 2006

8. Seznam ostatních zdrojů

Vláda České republiky: Důvodová zpráva k návrhu zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadností výrobku

Vláda České republiky: Důvodová zpráva k návrhu zákona o obecné bezpečnosti výrobků a o změně některých zákonů

Vláda České republiky: Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku

Komise Evropských společenství: Třetí zpráva o uplatňování směrnice Rady o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky

Server <http://europa.eu/>

Server <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>

Server <http://www.sth.cz/>

Server <http://www.mpo.cz/cz/ochrana-spotrebitele/esc/>

9. The liability for damage caused by defect of a product

In my diploma thesis, I am concerned with one of the tools of policy to protect consumers that I consider as a very important and useful in the times of open market and free movement of goods. The tool discussed is the liability for damage caused by defect of a product, which entered in force on the 1st of June 1998 by the particular law n_o 59/1998 Coll., as amended by Act n_o 209/2000 Coll. The principal point of this civil proceedings is to enlarge heavily the present consumer protection formed mainly by the statutory regulation that is stated in the law n_o 634/1992 Coll., law on consumer protection, then in the law n_o 22/1997 Coll., law on technical requirements of products and others.

I have been trying to conceive the law about the liability for damage caused by the defect of product from all basic viewpoints. It means that I am interested mainly in circumstances that the special regulation was adopted; what caused its mooring in the Czech legislation; consequences for consumers and also for producers. Furthermore, there is a survey of its correspondence with European regulation from which the Czech legislative regulation of liability for damage caused by defect of a product results from. In addition, there is also a brief survey of its probable development, with respect to the efforts of codification of the civil law. As a matter of fact, the detailed study of each statement and the effort to present the practice of the courts that allows the explication of some controversy conceptions, are stated in this paper (it is necessary to take into account that it is difficult to talk about an extend practice of the courts in the Czech republic, so I used the interpretation of the European Court of Justice. I have also marginally mentioned the general

regulation of liability for damage and liability for defects that are both stated in Civil code, particularly from the point of view of their relation to the statute of liability for damage caused by defect of good and evaluation of advantages that the new regulation has served to consumers.

Seznam klíčových slov:

Odpovědnost

Liability

Škoda

Damage

Vada

Defect